

BOSNA I HERCEGOVINA

ECPAT

PREGLED STANJA

*Izvještaj o obimu, predmetu i kontekstu
seksualnog iskorištavanja djece*

Novembar 2018.

Sadržaj

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku pomoć Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (Sida), Fondacije Oak, Irske pomoći i Koalicije Hilton nagrade.

Stavovi izneseni u publikaciji predstavljaju isključivo stavove ECPAT International. Podrška ovih donatora ne predstavlja potvrdu iznesenih stavova.

Publikaciju pripremila:
Sunethra Sathyaranayanan

Uz pomoć:
Mark Kavenagh i Andrea Varrella

Dizajn:
Manida Naebklang

Ovaj izvještaj je pripremljen u saradnji sa Međunarodnim forumom solidarnosti – EMMAUS (MFS-EMMAUS), članom ECPAT-a u Bosni i Hercegovini.

Dijelovi ove publikacije se mogu reproducirati uz dozvolu ECPAT International i objavljivanje izvora i ECPAT International.

Kopija relevantne publikacije koja koristi preuzeti material

Predloženi navodi:
ECPAT International. (2018). ECPAT Pregled za države: Bosna i Hercegovina.

Bangkok: ECPAT International.

© ECPAT International, 2018

Objavio:

ECPAT International
328/1 Phaya Thai Road, Ratchathewi,
Bangkok, 10400 Thailand
Tel: +662 215 3388 | www.ecpat.org | info@ecpat.org

<i>Predgovor</i>	1
<i>Na prvi pogled</i>	2
<i>Uvod</i>	4
<i>Kontekst seksualnog iskorištavanja djece u Bosni i Hercegovini</i>	6
<i>Međunarodne, regionalne i nacionalne obaveze i zakoni o seksualnom iskorištavanju djece</i>	13
<i>Nacionalni odgovor na seksualno iskorištavanje djece</i>	20
<i>Učešće djece, žrtava i preživjelih</i>	28
<i>Preporuke za akcije</i>	29
<i>Akronimi</i>	31

Predgovor

Proteklih godina smo mogli vidjeti nezapamćen napredak u pravcu temeljite ugradnje prava djece na zaštitu od seksualnog iskorištavanja u globalni plan rada, što se slaže sa globalnim mandatom ukidanja seksualnog iskorištavanja djece koji čini sastavni dio Održivih razvojnih ciljeva (ORC) koje su svjetski lideri usvojili 2015. ECPAT Pregled za države o seksualnom iskorištavanju djece predstavlja djelotvorno sredstvo za zastupanje na svim nivoima, kao i praćenja, uključujući obaveza vlade prema ostvarenju ORC za ukidanje nasilja nad djecom u svim njegovim pojavnim oblicima do 2030.

ECPAT pregled za države je prvi izvještaj pripremljen u uredima koji prikuplja i prezentira sve javno dostupne informacije u sveobuhvatnom rezimeu svih oblika seksualnog iskorištavanja djece u državi. Ne sadrži nikakve nove primarne podatke. Takođe osigurava procjenu učinjenog i izazova tokom provedbe protivmjera – uključujući učešća same djece – za ukidanje seksualnog iskorištavanja djece.

ECPAT pregled za državu takođe predlaže konkretnе prioritne mjere koje su hitno potrebne za jačanje proaktivne borbe na nivou države protiv seksualnog iskorištavanja djece i omogućavanja praćenja provedbe međunarodnih instrumenata o pravima djece u vezi sa seksualnim iskorištavanjem, a koje je Država ratificirala. Nadalje, ECPAT pregled za državu osigurava dobro organizirane informacije i istraživanja, koji se mogu koristiti za alternativne izvještaje i dodatne podneske za Komitet o pravima djece i Vijeće za ljudska prava.

Tokom ovog procesa, svi nacrti se razmjenjuju između članica ECPAT-a, relevantnih lokalnih organizacija i stručnjaka koji rade na terenu i koji pregledaju sadržaj i dopunjaju informacije sa drugim lokalnim izvorima i analizama. ECPAT International se oslanja na doprinos onih koji su uključeni u izradu ovakvih izvještaja i želi izraziti svoje istinsku zahvalnost za njihove neprocjenjive informacije.

Na prvi pogled

Bosna i Hercegovina (BiH) je država sa izuzetno složenim i decentraliziranim sistemom uprave. Takav fragmentirani sistem upravljanja je uticao na socio-političku dinamiku države u raznim oblasitma rada. Nije potrebno govoriti da to snažno utiče i na seksualno iskorištavanje djece u državi. Različiti i često nedosljedni krivični zakoni, te nedovoljna saradnja i koordinacija između policijskih službenika iz različitih administrativnih jedinica dodatno komplikiraju napore borbe protiv različitih manifestacija seksualnog iskorištavanja djece. Napori takođe obuhvataju obaveze države prema provedbi konvencija Vijeća Evrope, koje je ratificirala s tim u vezi. BiH trenutno nije članica Evropske unije, ali je potencijalni kandidat.

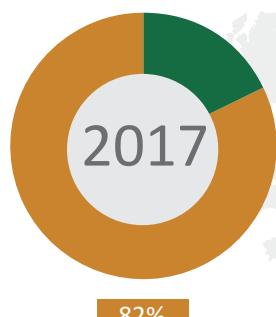
Decentralizirana uprava i pravni sistemi, u kombinaciji sa faktorima, kao što su siromaštvo, visoka nezaposlenost i diskriminacija zasnovana na etničkom porijeklu jačaju okolnosti koje olakšavaju seksualno iskorištavanje djece u državi. BiH ostaje veliki izvor i odredište za trgovinu djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja. Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima je takođe potvrđio porast broja prekogranične trgovine u svrhu seksualnog iskorištavanja djece. Djeca romske nacionalnosti imaju sklonost da češće postanu žrtve seksualnog iskorištavanja zbog siromaštva, društvene isključenosti i neprijavljanja novorođenih. Siromašna djeca su takođe u većem riziku od ranih i prisilnih brakova. Ovi brakovi se sklapaju jer su oni izvor stabilnosti i zaštite djece.

Djeca iz siromašnih porodica su redovna meta seksualnog iskorištavanja putem interneta. Policijski službenici su pronašli literaturu i sadržaj na internetu koji obučava i poziva seksualne prestupnike da seksualno iskorištavaju djecu. Ali, osim u Republici Srpskoj, ni jedna administrativna jedinica ne vodi registar sa sveobuhvatnim podacima o osuđenim prestupnicima seksualnog iskorištavanja djece. Republika Srpska je početkom godine donijela 'Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece'. Prema Ustavu BiH, međunarodne konvencije koje je BiH ratificirala imaju veću snagu od BiH zakona. Stoga je obaveza ispunjenja međunarodnih obaveza od najveće važnosti. Planirano je da se 2019. godine uradi Dobrovoljni nacionalni pregled države. BiH je imenovala specifična koordinaciona tijela kao što su Vijeće za djecu i Ombudsmana za djecu koji trebaju izvršiti svoje obaveze zaštite prava djece u državi. Ali, nedovoljni finansijski i ljudski kapaciteti i nedostatak koordinacije između organa vlasti ometaju rad ovih tijela. NVO, poput MFS-EMMAUS i Udružene žene imaju značajnu ulogu u borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece u državi. Ove NVO su, u suradnji s državom, koordinirale nekoliko obrazovnih radionica i radionica obuke s ciljem jačanja borbe protiv seksualnog iskorištavanja djece. Iako u teoriji postoje odredbe o učešću djece, naknadi žrtava, te oporavku i reintegraciji žrtava, do sada nisu poznati slučajevi u kojima se to zaista i desilo. Država ne vodi evidencije sa sveobuhvatnim podacima o takvim predmetima.

STANOVNIŠTVO

SOURCE: The State of the World's Children Report 2017

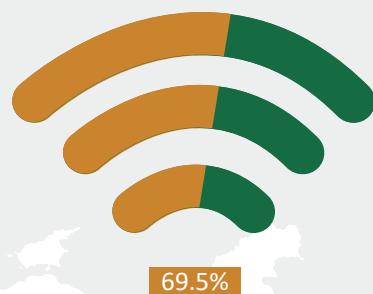
Djeca mlađa od 18

PRIступ INTERNETU

SOURCE: ITU Statistics 2017: Country Profile

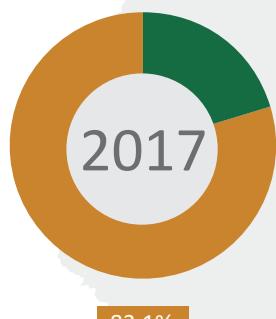
Imaju pristup internetu

LINIJA SIROMAŠTVA

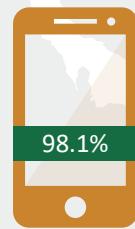
IZVOR: Omjer siromaštva po glavi prema nacionalnoj liniji siromaštva: Svjetska banka

Žive ispod nacionalne linije siromaštva

KORISNICI MOBITELA

IZVOR: ITU statistika za 2017.: Bosna i Hercegovina Profil

98,1 pretplatnika na 100 stanovnika

PRAVA DJECE PREMA ZAKONU

	Dječaci	Djevojčice
Godine kad je potrebna saglasnost za seks	14	14
Minimalna dob za brak	18*	18*
18*	18*	15*
Zakonska dob za rad	15*	15*

* Uz nekoliko izuzetaka

** Obavezno obrazovanje počinje kada dijete napuni šest godina starosti i traje najmanje osam godina

PREGLED DRŽAVE I SPECIFICNE RANJVOSTI KOJE VODE DO SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE

Nakon agresije na BiH 1992. godine, Dejtonski mirovni sporazum¹ je krenuo u pravcu stvaranja složene, multietničke, vlade sa četiri administrativne jedinice koje od tada upravljaju u Bosni i Hercegovina (BiH).² Jezik koji se dominantno koristi je bosanski (52,9%), nakon kog slijedi srpski (30,8%) i hrvatski (14,6%), koji su službeni jezici države.³ BiH se sastoji od četiri nivoa vlada na državnom, entitetskom, kantonalnom i općinskom nivou.⁴ Ovaj stepen decentralizacije je uveliko uticao na pravni sistem u državi; na primjer, postoje četiri različita krivična zakona – za BiH, za administrativne jedinice: Republiku Srpsku (RS) i Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH), te za Brčko Distrikt BiH (BD BiH). Decentralizirano upravljanje poput ovog vodi do mnogih izazova kod rješavanja pitanja seksualnog iskorištavanja djece, jer različite pravne odredbe stvaraju nedosljednost i između mjesnih nadležnosti i ometaju zaštitu

žrtava djece.⁵ Dok ukupno stanovništvo BiH broji do 3.517.000, populacija djece mlađe od 18 godina iznosi 628.000⁶ što čini oko 18% stanovništva, dok su troškovi za zaštitu djece iz godišnjeg budžeta relativno manji od drugih troškova. Na primjer, jedan od ranijih izvještaja o razvoju koji je objavila Direkcija za ekonomsko planiranje Vijeća ministara navodi da programi za demobilizirane ratne veterane i njihove porodice predstavljaju ogromnu većinu gotovinskih transfera za mjere socijalne zaštite, dok gotovinski transferi za siromašne, zaštitu djece ostaju ograničeni i nisu ravnomjerno geografski raspoređeni.⁷ Obavezna dob za obrazovanje u BiH je između 6 i 14 godina starosti.⁸ Ali, podaci o broju upisanih i stopama pismenosti nisu dovoljno jasni. Siromaštvo, društvena isključenost i posljedice sistemskih nedostataka i slabosti su tri glavna i međusobno povezana faktora koji potkopavaju ostvarenje prava djece u BiH.^{9, 10} Visoke stope nezaposlenosti i nedostatak prilika i izbora su pogoršali okolnosti koje izlažu djecu većem riziku da budu žrtve trgovine ljudima u BiH.

1 Potpisano 21. novembra 1995.

2 European Committee of the Regions. (n.d.). *Bosnia and Herzegovina: Division of Powers*. Europe: European Committee of the Regions.

3 Central Intelligence Agency. (2018, September 26). *The World Fact Book: Bosnia and Herzegovina*. U.S.A: Central Intelligence Agency.

4 European Committee of the Regions. (n.d.). *Bosnia and Herzegovina: Division of Powers*. Europe: European Committee of the Regions.

5 Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. (29. septembar 2015.). *Prvi periodični izvještaj BiH o provedbi fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju*. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

6 UNICEF. (2017, December). *The State Of The World's Children 2017*. 174. New York: UNICEF.

7 Vijeće ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje. (juli 2015.). *Izvještaj Bosne i Hercegovine o razvoju*. 51. Sarajevo: Direkcija za ekonomsko planiranje.

8 *Ovkirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini*. (2003). Član 16. (BiH).

9 Ferrone, L. and Chzhen, Y. (2015, April). *Child Poverty and Deprivation in Bosnia and Herzegovina: National Multiple Overlapping Deprivation Analysis*. Florence: UNICEF Office of Research.

10 UNICEF. (n.d.). *Working with and for Children*. Bosnia and Herzegovina: UNICEF.

S tim u vezi, trgovina u svrhu ranih i prislnih brakova, iskorištavanja u svrhu prostitucije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja su prepoznati između ostalog kao najčešći oblici trgovine djecom.¹¹

Društvena isključenost je prepreka za ostvarenje dječijih prava u BiH. Društvena isključenost po osnovu etničke pripadnosti je veliki problem, naročito za romske zajednice. Studije su pokazale da su romska djeca izložena disproportionalno visokom riziku od trgovine zbog njihovo niskog socio-ekonomskog statusa, stepena obrazovanja, visoke nezaposlenosti i univerzalnog generacijskog rasizma i diskriminacije sa kojom se suočavaju.¹² Romskoj djeci često nedostaju rodni listovi, što otežava službi socijalne zaštite da osigura zaštitu. Nedostatak formalnih dokumenata takođe predstavlja veliku prepreku za osiguranje zaštite žrtvama trgovine ljudima.¹³

Kontekstualni faktori poput niskog ekonomskog rasta, visokih stopa nezaposlenosti, poroznih granica i ograničenih resursa za provedbu zakona su doveli do toga da je BiH država porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima.¹⁴ Korupcija u međunarodnoj zajednici, uključujući slučajevi gdje je UN osoblje učestvovalo u trgovini ljudima tokom perioda sukoba označilo je put za korupciju kod lokalnih vlasta u godinama koje su uslijedile, bez sigurnog utočišta za žene kojima se trgovalo. Prema ranijem izvještaju koji je 2013. godine objavila grupa evropskih NVO-a uz pomoć Evropske unije, korupcija među

lokalnom policijom u tom periodu i dalje doprinosi infrastrukturni za trgovinu ljudima u Bosni i Hercegovini.¹⁵ Izazovi koordinacije i saradnje između različitih administrativnih jedinica u državi takođe ometa napore borbe protiv trgovine ljudima, uključujući napore borbe protiv trgovine u svrhu seksualnog iskorištavanja djece.¹⁶ Prema izvještaju Grupe stručnjaka o Akciji protiv trgovine ljudima (GRETA) u vezi provedbe Konvencije Vijeća Evrope o Akciji protiv trgovine ljudima od strane Bosne i Hercegovine,¹⁷ identificirano je 16 prepostavljenih žrtava trgovine ljudima u 2013., 49 u 2014., 35 u 2015. i 45 u 2016. Ni jedan podatak nije bio dostupan iz izvora organa vlasti. Podaci GRETA-e su ukazali da su većina žrtava bila djeca (30 djevojčica i 16 dječaka) tokom 2013. i 2014. Tokom 2015. i 2016., identificirano je 27 žrtava djece trgovine ljudima. Izvještaj je ukazao da se u periodu 2013-2016., djecom trgovalo iz različitih razloga, koji su takođe obuhvatili i seksualno iskorištavanje, dok je pet slučajeva bilo vezano za rane i prisilne brakove.¹⁸ Izvještaji su takođe utvrdili nedovoljnu identifikaciju žrtava i postupke zaštite žrtava, nedostatak krivičnog postupka u kom je žrtva u centru pažnje i pristup pomoći izvan okvira djelovanja NVO skloništa, kao značajne nedostatke koji omogućavaju ovakvim krivičnim djelima da budu počinjena. Nedavni izvještaji su takođe ukazali na to da je država kažnjavala žrtve zbog počinjenja krivičnih djela za vrijeme dok se njima trgovalo.¹⁹

11 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018.). *Izvještaj o situaciji u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 9, 55. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

12 UNICEF. (2013). *The Status of Roma Children and Families in Bosnia and Herzegovina.* 30. Sarajevo: UNICEF.

13 UNICEF. (n.d.). *Legal Aspects of Social Protection for Children in Bosnia and Herzegovina.* 30. Sarajevo: UNICEF.

14 *Ibid.*, 80.

15 ASTRA, IFS-EMMAUS, et al. (2013, September 30). *Situation Analyses of Human Trafficking: Bosnia and Herzegovina, Croatia, FYR Macedonia and Serbia.* 8. Belgrade: ASTRA.

16 *Ibid.*, 19.

17 Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings (GRETA). (2017, July 17). *Report Concerning the Implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bosnia and Herzegovina.* Strasbourg: Secretariat of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

18 *Ibid.*, 7.

19 U.S. Department of State. (2018, June). *Trafficking in Persons Report.* 104. Washington D.C.: U.S. Department of State.

Kontekst seksualnog iskorištavanja djece u Bosni i Hercegovini

KONTEKST SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Iskorištavanje djece u prostituciji

Član 2(b) fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostitutiju i dječiju pornografiju definira 'dječiju prostitutiju' kao "upotrebu djece u seksualnim aktivnostima za naknadu ili bilo koji drugi oblik nagrade".²⁰

Kao što je to slučaj i širom svijeta, borba protiv seksualnog iskorištavanja djece u prostituciji traje već godinama u BiH, ali je tokom prošlosti dobila druge oblike i modele. Javio se alarmirajući trend, koji ukazuje da su djeca, i sve više dječaci žrtve prostitucije.²¹

Pravnom okviru koji kriminalizira iskorištavanje djece u prostituciji nedostaje dosljednost i djelotvornost, koja je pogoršana složenom BiH administrativnom strukturu.

Na primjer, zakon u FBiH koji inkriminira "navođenje na prosticiju"²² doveo je do toga da su se policajci odnosili prema djeci uzrasta 14 godina ili starijoj kao prema maloljetnim prestupnicima koji su se voljno bavili prostitutijom, umjesto da se odnose prema njima kao prema žrtvama.²³ Studije su takođe ukazale da će policija vjerovatno postupati sa maloljetnikom kao da je žrtva, ako smatra da sarađuje, da nema krivični dosije, odnosno u slučaju značajnog prisustva onih koji iskorištavaju djevcu, ili svodnika koji djeluju na teritoriji na kojoj radi policajac.²⁴ Ove studije su indikativne prema pravnom sistemu koji teret dokazivanja iskorištavanja prebacuju na djecu u ovakvim predmetima.²⁵

Nedostaci u pravnom sistemu su takođe povezani sa činjenicom da policijske agencije iz različitih administrativnih jedinica nemaju dobru međusobnu komunikaciju. Složen pravni okvir je takođe doprinio promjenama u načinu rada organiziranih kriminalaca koji iskorištavaju slabosti sistema kako bi nastavili sa činjenjem takvih krivičnih djela na prikriveniji način.²⁶ Iskorištavanja djece u prostituciji se sada odvija u motelima, privatnim kućama i rezidencijama, izuzev u slučajevima kad su žrtve odvedene u inostranstvo.

20 UN General Assembly. (2000, May 25). *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography.* (A/RES/54/263). Art. 2(b).

21 Mujanović, E., Muratbegović, E., et al. (2016). *Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini.* 16. Sarajevo: Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu (CPRC).

22 Krivični zakon Republike Srbije. (2017). Član 198. (BiH).

23 U.S. Department of State. (2018, June). *Trafficking in Persons Report.* 106. Washington D.C.: U.S. Department of State.

24 Smith, M., Muftić, L. R. et al. (2015). *Perceptions of the Sex Trade in Bosnia and Herzegovina: A Comparative Analysis of Practitioners and Future Practitioners.* *International Criminal Justice Review.* 4. Georgia: Georgia State University.

25 Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA). (2017, July 17). *Report Concerning the Implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bosnia and Herzegovina.* 28. Strasbourg: Secretariat of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

26 ASTRA, IFS-EMMAUS, et al. (2013, September 30). *Situation Analyses of Human Trafficking: Bosnia and Herzegovina, Croatia, FYR Macedonia and Serbia.* 9. Belgrade: ASTRA.

Seksualno iskoriščavanje djece na internetu

Seksualno iskoriščavanje djece na internetu može sadržavati materijal seksualnog zlostavljanja/iskoriščavanja,²⁷ živi prenos (livestream) seksualne zloupotrebe djece, pripremu djece putem interneta za prostituciju, seksualnu iznudu djece i različitih materijala i sličnih ponašanja (proizvodnja, distribucija, preuzimanje).²⁸ Član 2(c) fakultativnog Protokola uz Konvenciju definira ‘dječiju pornografiju’ kao ‘predstavljanje djeteta, posredstvom bilo kakvih sredstava, u pravim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili prikazivanje seksualnih dijelova djeteta prvenstvenou seksualne svrhe’.²⁹

BiH godinama povećava broj internet korisnika. Statistika Sindikata međunarodnih telekomunikacija za 2018. godinu pokazuje da je 69,5% ukupnog stanovništva identificirano kao internet korisnici, a 98% korisnici mobitela.³⁰ Porast dostupnosti interneta je povećao i potrebu rješavanja problema seksualnog iskoriščavanja djece na internetu. Nedavna studija je istraživala ponašanje djece na internetu i pratila ponašanje djece, roditelja i nastavnika.³¹ Obuhvaćeno je 390 roditelja, 22 nastavnika i 623 djece uzrasta 9-17 godina u 18 osnovnih i srednjih škola. Izrazito visokih 90,4% učenika se izjasnilo da koriste društvene mreže. 48% djece se izjasnilo da ih roditelji nikada nisu spričavali da koriste internet, a 70% djece se izjasnilo da njihovi roditelji nisu znali mnogo o njemu. Zabrinjava što je studija pokazala da su 48,5% djece nekada primili poruke od nepoznatih osoba na internetu, da je jedno od četvoro djece (23,1%) odgovorilo na takve poruke, a jedno od desetero djece (11,4%) je prihvatio da uživo razgovara sa osobom koju su upoznali na internetu.³² Studija je također ukazala da je veliki broj djece razmjenjivao svoje lične fotografije, adrese, slike svojih prijatelja, škole koju pohađaju i detalje o tome šta vole, a šta ne na

društvenim mrežama. Rezultati su takođe pokazali da jedno od šestero djece (16%) nije znalo kako blokirati osobu na društvenim mrežama kao što su Facebook i Viber ili na mobitelu. Čak jedna trećina djece (30%) nije znala kako blokirati osobu na elektronskoj pošti. Svako peto dijete (18%) nije znalo kako promijeniti postavke privatnosti na društvenim mrežama, a svako četvrto dijete (26%) nije znalo kako naći informacije o sigurnoj upotrebi interneta.³³

48.5%
**DJECE PRIMA PORUKE
OD NEPOZNATIH OSOBA**

Ovi trendovi su indikatori za pojavu povišenog rizika, gdje su djeca ranjivija na internet predatore, a u BiH je sve veći broj slučajeva koji to potvrđuju. Na primjer, početkom godine došlo je do svoje

27 ECPAT daje prednost pojmovima ‘materijal seksualnog iskoriščavanja djece’ ili ‘materijal seksualnog zlostavljanja djece’, ali u pravnom kontekstu i dalje koristi ‘dječiju pornografiju’ što je u skladu sa nedavno usvojenim Smjernicama za terminologiju.

28 ECPAT. (n.d.). *Pitanja na kojima radimo*. Bangkok: ECPAT International.

29 Generalna skupština UN. (25. maj 2000). *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju*. (A/RES/54/263). Član 2(c).

30 International Telecommunications Union. (2018). *ITU Statistics: Bosnia and Herzegovina Profile*. Geneva: International Telecommunications Union.

31 Muratbegović, E. and Vujović, S. (December 2016, December). *Ponašanje i navike djece na Internetu: stavovi djece, roditelja i nastavnika informatike*. 4. Sarajevo: Save the Children in North West Balkans.

32 *Ibid.*

33 *Ibid.*, 5.

eksplisitne fotografije.³⁴ Nadalje, policajci iz BiH su pronašli literaturu na internetu kojom se obučavaju potencijalni seksualni prestupnici kako komunicirati, zadobiti povjerenje i pristupiti djetetu.³⁵ Takođe su upozorili na ulogu 'tamnog interneta' (dark net) u seksualnom iskorištavanju na internetu u BiH.³⁶ Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) primila je žalbu zbog Facebook grupe "Zabranjene tajne incesta" koja poziva ljude da postave incestuzni, pedofilski i pornografski sadržaj djece.³⁷ Prema medijima, grupu je činilo više od 2000 članova koji su postavljali slike, pedofilske i incestuzne statuse o svojoj i djeci svojih bliskih srodnika.³⁸ Istraživanje je pokazalo da siromaštvo i društvena percepcija ostavlja prostor za seksualno iskorištavanje djece na internetu. Počinjenici naročito ciljaju djecu iz siromašnih porodica.³⁹ Zato u BiH, gdje oko 17%⁴⁰ stanovništva živi ispod linije siromaštva, seksualno iskorištavanje djece posredstvom interneta ostaje rizik.

Policjske agencije u BiH su primijetile da je u periodu 2013-2018. došlo do porasta broja poznatih počinilaca i riješenih predmeta krivičnih djela vezanih za materijale seksualnog iskorištavanja u FBiH. Rekli su da je registrirano 14 počinilaca tokom 2017. godine.⁴¹ Važno je napomenuti da bez obzira na porast broja slučajeva seksualnog iskorištavanja djece na internetu, BiH ostaje jedna od nekoliko evropskih država koja nema registar seksualnih zlostavljača djece. Ipak, Narodna skupština Republike Srbije je nedavno usvojila 'Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece',⁴² početkom ove godine.⁴³ Policija, sudovi i tužioći će imati pravo da izvrše kontrolu ovog regista.

Ovo će biti kompilacija podataka o svim prestupnicima koji su osuđeni zbog trgovine ljudima, zloupotrebe djece starije od 15 godina, stupanja u bračne odnose sa djecom mlađom od 15 godina, iskorištavanja djece u svrhu produkcije i distribucije seksualnog materijala koji prikazuje zloupotrebu djece, prikazivanja pornografskog sadržaja djetetu, iskorištavanja informacionih i komunikacionih tehnologija u svrhu počinjenja seksualne zloupotrebe ili iskorištavanja djece, upućivanje djece na prostituciju i sva druga seksualna krivična djela koja su počinjena na štetu djece i maloljetnika prema zakonima koji više nisu važeći u Republici Srbiji.⁴⁴

-
- 34 Svašta će te naučiti! Je li ti smeta što sam stariji? Pedofil koji radi u vrtiću u Banja Luci tražio od devojčice (13) da mu pošalje golišave slike (Foto). (2018, August 6). *Kurir*.
- 35 Armin, L. (2018, April 15). Osobe iz BiH u mračnim međunarodnim kanalima dječije pornografije i pedofilije. *Cazinnet*.
- 36 Kodiran internet prostor gdje počinjenici razmjenjuju nezakonite materijale kao što je materijal seksualne zloupotrebe djece.
- 37 Bogosav, B. (2017, August 18). "Majke, imate li čerkice za taticu" Otkrivene grupe u kojima pedofili iz Srbije i regiona razmenjuju užase na Fejsbuku. *Blic*.
- 38 Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. (mart 2018). *2017 Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2017.* 83. Sarajevo: TMP Association for the employment of blind and semi-blind persons Ltd.
- 39 Muratbegović, E. and Kepes, N. (2013, September). *System for Protection of Children Against Child Pornography and Other Forms of Sexual Abuse and Exploitation through Information and Communication Technologies in Bosnia and Herzegovina*. 6. Sarajevo: Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu (CPRC).
- 40 World Bank. (n.d.). Poverty headcount ratio at national poverty lines: Bosnia and Herzegovina. Washington D.C.: World Bank.
- 41 Armin, L. (2018, April 15). Osobe iz BiH u mračnim međunarodnim kanalima dječije pornografije i pedofilije. *Cazinnet*. Bogosav, B. (2017, August 18). "Majke, imate li čerkice za taticu" Otkrivene grupe u kojima pedofili iz Srbije i regiona razmenjuju užase na fejsbuku. *Blic*.
- 42 *Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za seksualnu zloupotrebu i iskorištavanja djece*. (2018). (BiH).
- 43 Republika Srpska dobila Zakon o registru pedofila. (29. mart 2018). *Aljazeera*.
- 44 *Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za seksualnu zloupotrebu i iskorištavanja djece*. (2018). Član 4. (BiH).

Prodaja i trgovina djecom u svrhu seksualnih usluga

Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito žena i djece, koji dopunjava UN Konvenciju o borbi protiv transnacionalnog organiziranog kriminala (Palermo Protokol), definira 'trgovinu ljudima' kao "vrbovanje, prevoz, prebacivanje, skrivanje i primanje osoba, upotrebom prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlaštenja ili položaja ranjivosti ili davanje i primanje isplata ili koristi u svrhu dobijanja saglasnosti osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu iskorištavanja. Iskorištavanje obuhvata, kao minimum, iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, služenje ili uklanjanje organa".⁴⁵

U slučaju žrtava djece, član 3(c) Protokola navodi da se "vrbovanje, prevoz, prebacivanje, skrivanje ili primanje djeteta u svrhu iskorištavanja smatra 'trgovinom ljudima' čak i ako to ne uključuje ni jedan od načina iz člana 3(a)".⁴⁶ Drugim riječima, Protokol uvažava da djeca ne mogu nikada biti voljni učesnici u vlastitom iskorištavanju.

U ovom dijelu, fakultativni Protokol govori o 'prodaji djece', koja je definirana kao "bilo koji čin ili transakcija gdje neka osoba ili grupa osoba daje dijete drugoj osobi ili osobama u zamjenu za novčanu naknadu ili neku drugu nagradu".⁴⁷

Oba koncepta se često koriste u vezi jedan sa drugim i bez jasnih razlika. Ipak, bez obzira na izvjesna preklapanja, 'prodaja djece' nije isto što i 'trgovina'. 'Prodaja djece' uvijek uključuje neki oblik komercijalne transakcije, što trgovina djecom ne zahtjeva, ali ne uključuje nužno svrhu iskorištavanja djeteta (npr. prodaja djece u svrhu nezakonitog usvajanja). Zato 'prodaja djece' nije nužno povezana sa seksualnom zloupotrebotom i seksualnim ili drugim oblicima iskorištavanja. Na kraju, 'prodaja djece' može se dešavati bez fizičkog pomjeranja djeteta iz njegovog/njenog društvenog okruženja, dok trgovina inherentno zavisi od pomjeranja djeteta.⁴⁸

Trgovina djecom u BiH uglavnom se dešava unutar granica države. Ali, nedavno su zabilježeni slučajevi prekogranične trgovine u svrhu seksualnog iskorištavanja. Ove žrtve se prodaju u druge evropske države.⁴⁹

Izvještaj o 'Stanju trgovine ljudima u BiH za 2017.',⁵⁰ kog priprema Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, identificirao je 83 žrtve trgovine u 2017. Od ovog broja, 10 žrtava je trgovano isključivo u svrhu seksualnog iskorištavanja u prostituciji, a 2 djece je trgovano u svrhu ranih i prisilnih brakova.

Od ukupnog broja žrtava, 47 su bili maloljetnici. Dvije od ovih žrtava su bili strani državljanini, a 81 su bili državljanini BiH.⁵¹ Ovo ukazuje na porast u odnosu na 2016. kad je ukupan broj žrtava iznosio 48, mada ovo povećanje može biti rezultat i boljeg izvještavanja i bilježenja broja krivičnih djela. Studije ukazuju da su žrtve trgovine ljudima, naročito one kojima se trgovalo u svrhu prostitucije, dodatno izložene društvenom odbacivanju i kritici.⁵² Ove žrtve nisu dobitne dovoljnu zaštitu, predviđenu članom 6. Palermo protokola i članom 12. Konvencije

45 Generalna skupština UN. (15. novembar 2000). *Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, Prilog 2: Protokol o sprečavanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito žena i djece, kojom se dopunjuje Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala (Protokol za Palerma)*. Res. 55/25 od 15. Član 3 (a).

46 *Ibid.*, Član 3 (c).

47 Generalna skupština UN. (25. maj 2000). *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji*. (A/RES/54/263). Član 2(b).

48 ECPAT International. (2016, January 28). *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. 58. Bangkok: ECPAT International

49 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). Izvještaj o stanju trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

50 *Ibid.*

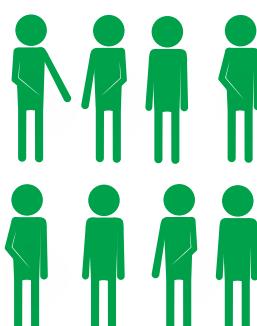
51 *Ibid.*

52 Dubačkić, A., Planinčić, D. et al. (January 2017, January). *Radna i seksualna eksploracija djece i žena u BiH - Monitoring i proaktivni pristup borbi protiv trgovine ljudima*. 27. Vlasenica: Asocijacija za istraživačku djelatnost i sprovedbu proaktivne kriminalne politike.

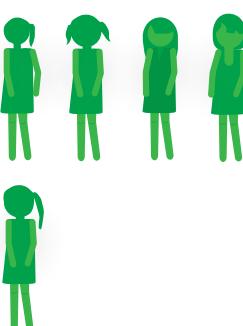
Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, koji garantiraju bezbjednost i zaštitu žrtvama trgovine. Izvještaju ukazuju na nedovoljno osjetljive reakcije sudova i tužilaca prema sigurnosti žrtava, što naročito zabrinjava.⁵³ Nadalje, Misija Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) u BiH je pratila 57 slučajeva trgovine ljudima i sličnih predmeta koji su procesuriani tokom 2017. Predmeti su se odnosili na 96 optuženih (81 muškarac i 15 žena) i 39 žrtava djece (20 djevojčica i 19 dječaka) koji su trgovani u različite svrhe, uključujući proizvodnju materijala koji prikazuje seksualnog iskorištavanje djece (8 dječaka), seksualnog iskorištavanja u prostituciji (5 djevojčica) i prisilnog prosjačenja (6 djevojčica i 10 dječaka).⁵⁴

TRGOVINA DJECOM RADJ SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA U 2017

8 DJEČACI

5 DJEVOJČICE

Siromaštvo, visoka nezaposlenost i finansijska nesigurnost, koji su dominantni u državi, predstavljaju značajne razloge za ranjivost djece na trgovinu u svrhu seksualnog iskorištavanja.⁵⁵ Već je rečeno da ovi faktori naročito čine romsku djecu ranjivom na trgovinu, iskorištavanje ili zloupotrebu. Izvještaj Državnog koordinatora navodi da su identifikovane i Romkinje, koje čine dio mreže trgovine ljudima, kako regrutuju djevojčice sa invaliditetom u svrhu seksualnog iskorištavanja. U izvještaju se takođe navodi da postoje dokazi o društvenim predrasudama u slučajevima trgovine ljudima. Žrve trgovine ljudima, uključujući žrtve iskorištavanja djece, često bivaju označene kao dobrovoljne prostitutke, a ne žrtve, što i jesu, te za njih ne postoji dovoljno empatije u BiH društvu.⁵⁶ Dok je broj stranih žrtava u opadanju u BiH, broj domaćih žrtava trgovine u drugim državama je u porastu.

Seksualno iskorištavanje djece na putu i u turizmu)

The Seksualno iskorištavanje djece na putu i u turizmu se definira kao bilo koji "čin seksualnog iskorištavanja u okviru putovanja, turizma, ili oba"⁵⁷ UN STO Okvirna konvencija o etici u turizmu propisuje da je iskorištavanje djece u suprotnosti sa temeljnim principima turizma, protiv čega se treba boriti u saradnji sa svim Državama.⁵⁸

Prema posljednjima statistikama o turizmu, u februaru 2017. je bilo 56.042 posjeta Bosni i

53 Ibid., 27, 28.

54 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). *Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 41. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

55 ASTRA, IFS-EMMAUS, et al. (2013, September 30). Situation Analyses of Human Trafficking: Bosnia and Herzegovina, Croatia, FYR Macedonia and Serbia. 10. Belgrade: ASTRA.

56 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). *Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 63. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

57 ECPAT International, Defence for Children, Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands. (2016, May). *Offenders on the Move: Global Study on Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism* (hereinafter Global study on SECTT). Bangkok: ECPAT International.

58 UN General Assembly. (11-16 September 2017). *Consideration, approval or adoption of the UNWTO Framework Convention on Tourism Ethics. UN Doc. A/RES/707(XXII).* Art. 5 (3).

Hercegovini, što predstavlja rast od 7,2% u odnosu na februar 2016.⁵⁹ Ovi brojevi govore o broju noćenja: 25,5% turista je iz Hrvatske, 21,2% iz Srbije, 7,7% iz Slovenije, 4,7% iz Turske, 3,2% iz Njemačke i 37,7% iz drugih država.⁶⁰ Globalna studija o seksualnom iskorištavanju djece na putu i u turizmu za 2016. ukazuje da niskobudžetni avio-prevoznici, više poslovnih i putovanja u svrhu rada, jeftiniji oblici turizma i brz razvoj turizma često izlažu djecu većem riziku.⁶¹ Kako se turizam ravnateljno razvija u BiH, rizik od seksualnog iskorištavanja djece na putu i u turizmu takođe raste. Zato je potrebno unaprijediti pravni okvir za borbu protiv seksualnog iskorištavanja djece na putu i u turizmu. U ovom trenutku ne postoji konkretni zakon ili odredba koja specifično govorи о ovom pitanju. Ipak, važno je primijetiti da su tri putničke i turističke kompanije koje posluju u BiH – Adventure Travel and Trade Association, Altruvistas i ANWB Reizen Beheer BV potpisale Kodeks ponašanja za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja na putu i u turizmu (Kodeks).⁶²

Primjer rizika koji se javlja sa razvojem turizma je grad Mostar, kao popularna turistička destinacija u BiH. Medijski izvještaji govore o velikom broju stranaca koji dolaze u grad tokom cijele godine, tako da je prikrivena trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja često neprimijećena.^{63,64} Izvještaj državnog koordinatora o stanju trgovine ljudima ponavlja da je Biće polje, prostor južnom dijelu Mostara, postao nezvanično mjesto za okupljanje romske djece kojom se trguje ne samo u državi, već i sa onom koja dolaze sa Kosova i iz Srbije.⁶⁵ Ova djeca se zatim obučavaju za prosaćenje i pružanje seksualnih usluga.⁶⁶

Utvrđeno je da prestupnici koji se bave trgovinom djece u svrhu seksualnog iskorištavanja ciluju na ranjive porodice iz siromašnih ekonomskih uslova. Ova djeca tako postaju roba i prodaju se na većem globalnom tržištu turizma, zabave, reklame i medija, što omogućava da se žene i djeca prevoze, kupuju i prodaju.⁶⁷

Dječiji, rani i prisilni brak

The Terminološke smjernice za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (Smjernice iz Luksemburga) definiraju 'dječiji brak' kao "brak u kom je najmanje jedna strana dijete. Takođe govorи о činu sklapanja braka sa djecom, obično mladim djevojkama, sa ili bez njihove saglasnosti".⁶⁸ Neki oblici dječijeg braka su povezani sa komercijalnim seksualnim iskorištavanjem djece, u slučajevima gdje je dječiji brak povezan sa prisilnim radom djece, ropstvom i sličnim odnosom, služenjem ili isplatom miraza.⁶⁹

Prema UNICEF izvještaju iz marta 2018. godine, 4% djevojčica u BiH je bilo udato prije njihovog 18. rođendana u periodu 2010-2017.⁷⁰ Nedavni Pregled klastera višestrukih indikatora ukazuje da su rani i prisilni brakovi češći kod djevojčica (10%) u BiH u poređenju sa dječacima (manje od 1%).⁷¹ Pregled takođe ukazuje da je omjer dječijih brakova više zastupljen u ruralnim područjima (12%) nego u urbanim (5%).⁷²

- 59 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. (6. april 2017). *Statistika o turizmu*. Sarajevo: Agencija za statistiku. Sarajevo: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
- 60 *Ibid.*
- 61 ECPAT International, Defence for Children, Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands. (2016, May). *Offenders on the Move: Global Study on Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism (hereinafter Global study on SECTT)*. 13. Bangkok: ECPAT International.
- 62 ECPAT. (n.d.). *The Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism: Signatories*. Bangkok: ECPAT International.
- 63 Prosačenje, seksualna i radna eksploracija najčešći slučajevi trgovine ljudima u Hercegovini. (2017, October 18). *Bljesak.info*
- 64 Strava: Muškarce iz BiH prodaju u Azerbejdžan!. (2014, October 13). *Depo Portal*.
- 65 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). *Izvještaj o stanju o oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 62. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.
- 66 *Ibid.*
- 67 Long, L. D (2006). *Trafficking Exchanges and Economic Responses: Reflections from Bosnia- Herzegovina and Serbia*. 17. Maryland, U.S.A: Johns Hopkins University.
- 68 ECPAT International. (2016, January 28). *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. 63. Bangkok: ECPAT International.
- 69 ECPAT International and Plan International) 2015, (*Thematic Report. Unrecognised Sexual Abuse and Exploitation of Children in Child, Early and Forced Marriage*). Bangkok: ECPAT International.
- 70 UNICEF. (2018, March). *Global databases: Child Marriage*. New York: UNICEF.
- 71 Pilav, A., Lolić A. et al. (2013, February). *Bosnia and Herzegovina Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) (2011- 2012)*. 94. Sarajevo: UNICEF Office for Bosnia and Herzegovina.
- 72 *Ibid.*

UNICEF-ov izvještaj o dječijem siromaštvu i uskraćenosti u Bosni i Hercegovini iz 2015. godini govori o vezi između dječije dobropit u domenu opstanka, razvoja, zaštite i društvenom učešću.

Izvještaj zaključuje da su djeca iz ruralnih prostora u BiH uskraćena za veći broj prava u odnosu na djecu iz urbanih prostora.⁷³ Ovaj model se može prepoznati i sa situacijom ranih i prisilnih brakova siromašne djece u BiH, naročito romske djece.⁷⁴

48%
**ROMKINJA
UDATO PRIJE NEGO
SU NAPUNILE 18**

Prema Pregledu klastera višestrukih indikatora 15% Romkinja u dobi 20-49 godina starosti je udato prije nego napune 15 godina, dok ih je 48% udato prije dobi od 18.⁷⁵ Pregled je takođe pokazao da je najveći procenat djece žrtava ranih i prisilnih brakova među najsramašnjom petinom stanovništva.⁷⁶ Ekonomski ranjava romska djeca u Bosni, žrtve prisilnih brakova, prisiljena su protiv svoje volje na prosjačenje i služenje u domaćinstvu. Predstavnik romske NVO je ponovio da su nepismeni skloniji sklapanju dječijih brakova, što često može služiti kao izvor udobnosti.⁷⁷ Istraživanja ukazuju da su okolnosti poput siromaštva, zaštite djevojčica, časti porodice, osiguranje stabilnosti u društvenom životu značajni faktori koji guraju djevojčice u veći rizik na prisilni rani brak.⁷⁸ Izvještaj Državnog koordinatora potvrđuje nastavak prakse ranih i prisilnih brakova u državi. Tokom 2017. godine, 2 od 83 žrtve trgovine su trgovane u svrhu ranih i prisilnih brakova sa djetetom.⁷⁹

⁷³ Ferrone, L. and Chzhen, Y. (2015, April). *Child Poverty and Deprivation in Bosnia and Herzegovina: National Multiple Overlapping Deprivation Analysis*. Florence: UNICEF Office of Research.

⁷⁴ UNICEF. (2013). *The Status of Roma Children and Families in Bosnia and Herzegovina*. 57. Sarajevo: UNICEF.

⁷⁵ Pilav, A., Lolić A. et al. (2013, February). *Bosnia and Herzegovina Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) (2011- 2012)*. 94. Sarajevo: UNICEF Office for Bosnia and Herzegovina.

⁷⁶ *Ibid*

⁷⁷ UNFPA. (2012, October) *Child Marriage in Bosnia and Herzegovina (Overview)*. 6. Sarajevo: UNFPA Bosnia and Herzegovina.

⁷⁸ *Ibid*.

⁷⁹ Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). *Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 3. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

Međunarodne, regionalne i nacionalne obaveze i zakoni o seksualnom iskorištavanju djece

Status ratifikacije relevantnih međunarodnih i regionalnih instrumenata, izvještavanja tijelima za ljudska prava i djelovanje sa posebnim procedurama Vijeća za ljudska prava

Međunarodni instrumenti	Datum ratifikacije/pristupanja	
Konvencija o pravima djeteta – 1989.	1. septembar 1993. (sukcesija)	
Fakultativni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji – 2000.	4. septembar 2002.	
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djece u vezi ulaganja žalbe	17. maj 2018.	
MOR Konvencija o najgorim oblicima dječjeg rada – 1999. (br. 182)	5. oktobar 2001.	
UN protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito žena i djece – 2000. (koji dopunjuje UN Konvenciju protiv transnacionalnog organiziranog kriminala)	24. april 2002.	
Međunarodni instrumenti	Datum ratificiranja/pristupanja	
Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima	11. januar 2008.	
Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (Konvencija iz Lanzarotea)	14. novembar 2012.	
Konvencija Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu (Konvencija iz Budimpešte)	19. maj 2006.	
Konvencija Vijeća Evrope o kontaktima koji se tiču djece	14. novembar 2012.	
Tijela za ljudska prava	Datum posljednjeg izvještaja	Komentari
Komitet o pravima djece (CRC revizija)	Novembar 2009. – kombiniran 2., 3. i 4. izvještaj	<ul style="list-style-type: none">“Usvojiti potrebne zakone i pravni okvir za djelotvorno krivično gonjenje počinilaca, te pomoći i zaštitu žrtava i svjedoka;

Tijela za ljudska prava	Datum posljednjeg podnesenog izvještaja	Komentari
		<ul style="list-style-type: none"> • Osigurati proporcionalne sankcije za počinioce krivičnih djela seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece u okviru svoje nadležnosti na cijeloj teritoriji; • Unaprijediti sistem zaštite od dječje pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece i komunikacionih tehnologija u Bosni i Hercegovini (2010-2012).”⁸⁰
Komitet o pravima djece (OPSC revizija)	Komitet o pravima djece (OPSC revizija)	<ul style="list-style-type: none"> • “Država članica mora izraditi nacionalni akcioni plan s ciljem rješavanja svih pitanja propisanih fakultativnim protokolom i osigurati adekvatne ljudske i finansijske resurse za provedbu. • Država mora inkriminirati prodaju djece putem ponude, predaje ili prihvatanja djece, na bilo koji način, u svrhu seksualnog iskorištavanja, prebacivanja organa djece u zamjenu za dobit, ili uključivanje djece u prisilni rad ili dobijanje nepropisne saglanosti, u ulozi posrednika, u svrhu usvajanja djece čime se krše važeći propisi o usvajanju; • Država članica koja je ratificirala Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe.”⁸¹
Vijeće za ljudska prava – Radna grupa o univerzalnom periodičnom pregledu	8. avgust 2014. 8. decembar 2009.	<ul style="list-style-type: none"> • “Provesti mjere za smanjenje i ukidanje dječijeg ranog i prisilnog braka, uključujući rješavanje onih faktora koji dovode do velikih stopa broja romske djece koja odustaju od obrazovanja. • Kreiranje nacionalnog sistema za upravljanje informacijama u svrhu prikupljanja podataka o trgovini ljudima, uključujući trgovcima i identificiranim žrtvama.”⁸²

80 UNCRC. (2012, November 29). *Concluding Observations on the Consolidated Second to Fourth Periodic Reports of Bosnia and Herzegovina, adopted by the Committee at its sixty-first session (17 September- 5 October 2012).* (CRC/C/BIH/CO/2-4)..

81 UNCRC. (2010, October 25). *Consideration of reports submitted by States parties under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution, and child pornography.* (CRC/C/OPSC/BIH/CO/1).

82 UNHRC. (2014, August 8). *Universal Periodic Review: Bosnia and Herzegovina.*

MEDUNARODNE I REGIONALNE OBAVEZE

Međunarodne obaveze	
Obaveze	Datum početka
Plan održivog razvoja do 2030. – ZAMISLI 2030	2016.
WePROTECT – međunarodni pokret posvećen nacionalnim i globalnim akcijama za ukidanje seksualnog iskorištavanja djece na internetu	2014.
Međunarodne obaveze	
Obaveze	Datum početka
Izjava JIE o borbi protiv trgovine ljudima iz Palerma	2014.
Obaveze prema zakonima o statusu trgovanih osoba	2002.

Iako je napredak spor, BiH radi na ispunjenju svojih međunarodnih i regionalnih obaveza u vezi sprečavanja seksualnog iskorištavanja djece. Prema Dejtonskom mirovnom sporazumu, međunarodne konvencije koje je BiH ratificirala imaju prednost u odnosu na nacionalne zakone.⁸³ Država je napreduvala sa svojim međunarodnim i regionalnim obavezama kroz izmjene i dopune zakona u svrhu ostvarenja međunarodnih standarda.⁸⁴ Ali, potebno je poduzeti dodatne korake. Ovo se uglavnom može pripisati nedostatku adekvatnih finansijskih i ljudskih resursa da se ovo postigne.⁸⁵ Obaveza BiH prema ORC (Zamisli 2030) još nisu u fazi provedbe. Država je i dalje u procesu izrade plana provedbe.⁸⁶ BiH je planirana za Dobrovoljni nacionalni pregled i provedbu UN Održivih razvojnih ciljeva (ORC) za 2019. Stoga je sada potrebno, više nego ikada, da se izradi strategija za sprečavanje i borbu protiv krivičnih djela seksualnog iskorištavanja djece, čime bi se ostvario napredak u pravcu ispunjenja ORC obaveza.

Nacionalni zakoni

Pravni okvir BiH odražava decentraliziranu organizacionu strukturu, u kojoj postoje odvojeni krivični zakoni za cijelu BiH, administrativne jedinice RS i FBiH, i za Brčko Distrikt. Nedavno su rađene izmjena krivičnih zakona čime bi se osigurala usaglašenost sa međunarodnim konvencijama, koje je država ratificirala. Iako pravni

okvir BiH pruža zaštitu djece u nekoliko slučajeva seksualnog iskorištavanja, pristup zaštiti obično zakaže. Razlog za ovo leži u nedjelotvornom i neučinkovitom sistemu prijavljivanja, istrage, provedbenih aktivnosti i procesuiranja.

Iskorištavanje djece u prostitutuci

Bez obzira na dokaze o iskorištavanju djece u prostitutici, pravni okvir ne rješava sveobuhvatno ovo pitanje. Iako odredbe krivičnih zakona propisuju odredbe o prostitutici, one ne ispunjavaju sve međunarodne pravne standarde inkriminacije svih relevanih elemenata krivičnog djela, ili se ne odnose specifično na djecu. Dok svi krivični zakoni u državi inkriminiraju "navođenje na prostituticu",⁸⁷ ne inkriminiraju iskorištavanja djece u prostitutici, što se traži fakultativnim protokolom. Krivični zakon BiH i BD kažnjavaju vrbovanje, navođenje, poticanje i organiziranje prostitucije, ali ove odredbe ne pominju krivično djelo u odnosu na djecu. Iako član 204. Krivičnog zakona BD

kažnjava "spolni odnos sa djetetom", ova odredba nije dovoljna da osigura zaštitu od iskorištavanja djece u prostitutici, jer ne uključuje element razmjene seksualnih usluga u svrhu dobijanja nagrade ili naknade. Krivični zakoni FBiH i RS su nešto bolji jer član 210 KZ FBiH propisuje strožije kazne za osobu koja počini krivično djelo protiv djece, a član 189. KZ RS radi isto, ali u okviru druge

⁸³ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. (29. septembar 2015). *Prvi periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituticu i dječiju pornografiju*. 2. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

⁸⁴ Sarajevo, N1. (2018, September 17). Foreign embassies welcome Criminal Procedure Code changes. *N1 English Edition*.

⁸⁵ See generally Commission Staff Working Document. (2018, April 17). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. Strasbourg: European Commission.

⁸⁶ Bosnia and Herzegovina Association for United Nations. (2018, June 13). *High Level Sustainable Development Goals Business Conference- Hotel Hills, Sarajevo*. Sarajevo: Bosnia and Herzegovina Association for United Nations.

⁸⁷ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine 46/16. Član 210. (BiH); Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine 26/16. Član 207. (BiH); Krivični zakon Bosne i Hercegovine 40/15. Član 187. (BiH). Krivični zakon Republike Srpske 64/17. Član 189. (BiH).

odredbe koja izričito govori o navođenju djece na prostituciju.

Postoji velika potreba da se inkriminiraju svi elementi krivičnog djela iskorištavanja u prostituciji, naročito u odnosu na djecu. Osim inkriminacije ovog krivičnog djela, zakon treba riješiti i pitanje nepovoljnog položaja djeteta u takvim okolnostima, prebacivanjem tereta dokazivanja na osobe koje su optužene za takva krivična djela. Važeće prakse policije u administrativnim jedinicama ne bave se pitanjem teškoća djece koja su iskorištavana u prostitutici. Umjesto toga, policijski mehanizmi ih ponovno traumatiziraju tražeći od njih da dokažu su ih počinioći poticali, usmjeravali ili prisiljavali na seksualno iskorištavanje.⁸⁸ Zato djeca žrtve završe tako što se s njima postupa kao sa "maloljetnim prostitutkama".⁸⁹

Seksualno iskorištavanje djece posredstvom interneta

Pravni okvir vezan za seksualno iskorištavanje djece na internetu je takođe fragmetiran. Prvo, KZ BiH nema odredbe o ovim krivičnim djelima. Krivični zakoni FBiH⁹⁰ i BD⁹¹ inkriminiraju "zloupotrebu djeteta ili maloljetnika u svrhu pornografije". Oba zakona slično kažnjavaju svaku osobu koja pornografski slika ili snima dijete u svrhu pornografiju, uvozi ili prodaje seksualni materijal zloupotrebe djece. Ove odredbe takođe kažnjavaju poticanje djeteta da učestvuje ustvaranju pornografskog sadržaja, što bi moglo omogućiti tumačenje kojim se obuhvata i živi prenos seksualne zloupotrebe djece. Ali, ove odredbe ne obuhvataju krivična djela obuke ili seksualne ucjene na internetu, koji su značajni i sve vise se manifestuju kroz ovakav materijal. Zato je nedovoljna zaštita koju nude krivični zakoni FBiH i BD, u odnosu na pravne obaveze države prema fakultativnom protokolu.

Ali, novi KZ RS, usvojen 2017., čini značajan napredak u rješavanju različitih oblika seksualnog iskorištavanja djece na internetu. Ovaj zakon sada inkriminira proizvodnju, dostavljanje, uvoz, izvoz, prodaju, širenje i posjedovanja materijala sa seksualnom zlouprebom djece.⁹² Ova odredba

ide i dalje, inkriminiranjem takvih djela u odnosu na materijal seksualne zloupotrebe osoba "koje liče na djecu" u stvarnom ili eksplisitnom seksualnom ponašanju.⁹³ Član 176(3) ovog Zakona eksplisitno kažnjava osoba koja uživo prati pornografski materijal ili vrši drugi način komunikacije u kojoj učestvuje dijete Član 175. i 176. također kažnjavaju upotrebu sile, prijetnje, prevare, zloupotrebe položaja ili teških okolnosti djeteta, ili odnosa ovisnosti ili prisiljavanja djeteta da snima materijal seksualne zloupotrebe djeteta. Na kraju, član 178. KZ RS kažnjava "korištenje računarskih mreža ili komunikacije sa drugim tehnološkim sredstvima u svrhu počinjenja krivičnog djela seksualne zloupotrebe ili iskorištavanja djeteta". Ova odredba inkriminira upotrebu komunikacionih sredstava u svrhu seksualnog iskorištavanja ili proizvodnje pornografskog materijala. Ova odredba takođe obuhvata i krivična djela kao što su seksualna iznuda na internetu. Zato odredbe u vezi seksualnog iskorištavanja djece na internetu i materijala sa seksualnim iskorištavanjem/zlouprebom djece iz KZ RS su više u skladu sa pravnim obavezama države prema fakultativnom protokolu. Takve ekstenzivne i sveobuhvatne odredbe još se ne vide u krivičnim zakonima drugih administrativnih jedinica. Važno je napomenuti da je tokom 2017. godine, podneseno 12 predmeta protiv iskorištavanja djeteta ili maloljetnika u vezi sa materijalom seksualne zloupotebe djeteta, od kojih je 7 završilo optužnicom. Tri predmeta su podnesena zbog proizvodnje, posjedovanja i distribucije materijala seksualne zloupotrebe djeteta, od čega je jedan završio optužnicom; dva predmeta su podnesena zbog uvođenja djece u pornografiju, od čega je jedan završio optužnicom. Ovo je prikaz prisutnosti takvih krivičnih djela do danas.⁹⁴

Krivična djela vezana za seksualno iskorištavanje djece posredstvom intereneta se često teško otkrivaju jer počinioци i samo krivično djelo ne moraju biti na istom mjestu. Novije tehnologije su takođe otežale otkrivanje takvih krivičnih djela. Zato je potrebna saradnja pružalaca usluga sa policijskim agencijama. Ovo potreba je riješena "Pravilom o obavljanju djelatnosti davaoca pristupa internetu".⁹⁵ Član 8. Ovog Pravila obavezuje davaoce pristupa internetu da koriste

88 Ibid.

89 United States Department of State. (2018, June). *Trafficking in Persons Report*. 106. Washington D.C.: U.S. Department of State.

90 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine 46/16. Član 211. (BiH).

91 Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine 26/16. Član 208. (BiH).

92 Krivični zakon Republike Srpske 64/17. Član 175. (BiH).

93 Ibid., Član 175(6).

94 Informacije MFS-EMMAUS, članica ECPAT u državi. (26. oktobar 2018). BiH.

95 The Council of Regulatory Agency for Communications. (2012, April 17). Rule 60/2012 on conduct of activities of Internet service providers. (Official Gazette of BH, No. 36/2012). Bosnia and Herzegovina: The Council of Regulatory Agency for Communications.

odgovarajuće tehničke mjere za odbijanje pristupa internet adresi koja je štetna ili nezakonita, naročito ako sadržaj širi materijal seksualne zloupotrebe djece i drugi štetan materijal. Ovo pravilo ipak ne zahtijeva od pružaoca internet usluga da prijavi takveslučajeve policijskim agencijama, što predstavlja veliki nedostatak.

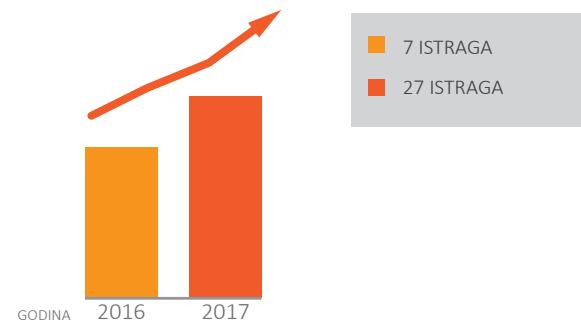
Prodaja i trgovina djece u seksualne svrhe

BiH je ostvarila ogroman napredak u usaglašavanju zakona o borbi protiv trgovine ljudima, što se vidi u krivičnim zakonima BiH,⁹⁶ FBIH,⁹⁷ RS⁹⁸ i BD.⁹⁹ Odredbe ovih zakona koja govore o trgovini djece inkriminiraju djela vrbovanja, navođenja, prevoza, prebacivanja, skrivanja i prijema djeteta u svrhu, između ostalog, seksualnog isorištavanja. Ipak, ovi zakoni nisu dovršeni na više načina. Na primjer, član 186. KZ BiH inkriminira samo trgovinu ljudima izvan njihove države ili prebivališta. Na pokriva slučajevе trgovine unutar granica države. Član 210a KZ FBiH i član 207a KZ BD propisuju veće kazne za krivična djela počinjena u vezi sa djecom. Iako ove odredbe ne sadrže zahtjev upotrebe prijetnje, sile, prevare ili drugih sredstava koji čine sastavni dio krivičnog djela, ne pominju izričito ni da ovi zahtjevi ne postoje, što se traži Palermo Protokolom. Ovo bi moglo uzrokovati nedosljednost u primjeni ovih odredbi. Izuzetno, KZ RS inkriminira trgovinu maloljetnicima kroz zasebnu odredbu, po kojoj inkriminira čin predaje, prodaje, kupovine, posredovanja u prodaji i trgovane djece u svrhu seksualnog iskoristišavanja.¹⁰⁰ Takođe kažnjava svaku osobu koja iskoristišava djecu uz znanje da je dijete žrtva trgovine.¹⁰¹

Kako je već rečeno, porastao je broj žrtava trgovine tokom 2017. u odnosu na 2016.¹⁰² Izvještaj Državnog koordinatora navodi da je pokrenuto 27 istraga protiv 38 osoba s tim u vezi tokom 2017. Ovo takođe predstavlja porast u odnosu na 2016. kad je bilo sedam istraga protiv 33 osoba.¹⁰³ Tokom 2017., sudovi su izrekli 17 osuđujući presuda protiv 17 osoba, od čega je 14 dobilo zatvorsku kaznu, 2 su kažnjene novačnom kaznom, a 1 osoba je dobila

uslovnu kaznu.¹⁰⁴ Zatvorske kazne izrečene ovim osuđenicima su se obično kretale u rasponu od jedno do godine i šest mjeseci.¹⁰⁵

POVEĆANJE BROJA ISTRAGA TRGOVINE LJUDIMA

Seksualno iskoristišavanje djece na putu i u turizmu

BiH nije poduzela specifične mjere da eksplicitno riješi pitanje seksualnog iskoristišavanja djece na putu i u turizmu. Odgovarajući na pitanja Komisije iz Lanzerotea o uključenosti privatnog sektora (sektor internet komunikacija i tehnologija, turizma i bankarstva se naročito pominju) u borbi protiv seksualnog iskoristišavanja djece, BiH ne pominje bilo kako djelovanje ili strategiju koja uključuje putovanje i turizam.¹⁰⁶ Veza između turizma i seksualnog iskoristišavanja djece nije navedena kao problem u relevantnim nacionalnim akcionim planovima. Ni jedna administrativna jedinica u BiH nije inkriminirala seksualno iskoristišavanje djece na putu i u turizmu. Ovo ostaje nedostatak u pravnoj zaštiti koja se pruža djeci od seksualnog iskoristišavanja.

Deklaracija iz Pekinga i Platforma za akciju (1995) koja je obuhvatila Rodni akcioni plan (GAP) BiH

96 Krivični zakon Bosne i Hercegovine 40/15. Član 186. (BiH).

97 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine 46/16. Član 210a. (BiH).

98 Krivični zakon Republike Srpske 64/17. Član 198b. (BiH).

99 Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine 26/16. Član 207a. (BiH).

100 Krivični zakon Republike Srpske 64/17. Član 146. (BiH).

101 *Ibid.*, Član 146(3).

102 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima (mart 2018). Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017. 3. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

103 *Ibid.*

104 *Ibid.*, (str. 10).

105 Alarmantno / Cvjeta trgovina ljudima u BiH: Među 83 slučaja u čak 47 uključena djeca. (2018, June 21). *Radiosarajevo.ba*.

106 Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. (20. maj 2014). Odgovori BiH na upitnik Lanzarote Komiteta- Opšti okvir- usvojeni su na 95. sjednici Vijeća ministara BiH. 38. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

obavezuju da se Zakon o turizmu FBiH usaglasi sa zakonom o rodnoj ravnopravnosti u BiH. GAP rješava 15 ključnih oblasti koje uključuju trgovinu ljudima, informacione i komunikacione tehnologije, te rod i održivo okruženje.¹⁰⁷ Usaglašavanje zakona u ovim oblastima mogli bi odrediti put za stvaranje okvira borbe protiv seksualnog iskorištavaju djece na putu i u turizmu u BiH. Bez obzira što je ovaj akcioni plan usvojen prije nekoliko godina, nisu napravljeni značajni koraci ka izradi politika, strategija, zakona ili propisa kojim će se riješiti pitanje seksualnog iskorištavanja djece na putu i u turizmu u državi.

Dječiji, rani i prisilni brak

Zakonska dob za stupanje u brak u BiH je 18 godina. Ovo se pominje u više zakona svih administrativnih jedinica. Porodični zakoni FBiH,¹⁰⁸ RS¹⁰⁹ i BD¹¹⁰ uporno predviđaju da se brak ne može sklopiti sa osobom mlađom od 18 godina. Ali, ako sud smatra da je ta osoba fizički i mentalno spremna, te ako postoje opravdani razlozi, može dozvoliti brak između jedne ili obje osobe koje imaju najmanje 16 godina. Krivični zakoni administrativnih jedinica^{111,112} ne inkriminiraju rani i prisilni brak djeteta, ali inkriminiraju okolnosti koje liče na brak, kao što je zajednički život sa djecom.

U stvari, svi krivični zakoni na isti način inkriminiraju čin suživota sa maloljetnom osobom, mlađom od 16 godina. U slučaju da je roditelj ili staratelj dozvolio ili naveo maloljetnu osobu da živi u takvom odnosu, biće kažnen. Ali, sve ove odredbe idu dalje i propisuju da u slučaju sklapanja braka, neće biti pokrenuto procesuiranje ili će se odustati od procesuiranja ako je istraga otvorena. Analizom ovih odredbi, očito je da pravni okvir BiH o ranim i prisilnim brakovima djece nisu dovoljni, jer ova krivična djela čak ne sadrže elemente prisile ili nesposobnosti djece da daju svoju saglasnost jer za to nemaju dovoljno godina. UNFPA Izvještaj o dječijim brkovima u BiH ukazuje da u realnim okvirima, centri za socijalni rad koji imaju zadatku da ocijene izuzetne i opravdane slučajeve braka sa

osobom mlađom od 18 godina, samo odobravaju ove slučajeve nakon što su oni završeni.¹¹³ Zato, podnosioci zahtjeva borave u zajedničkom domaćinstvu i čekaju da napune 16 godina kako bi legalizirali bračni ugovor pred sudom. U ovom već slabom sistemu sprječavanja ranog i prisilnog braka djece, porodični zakoni dozvoljavaju prostor za de facto snižavanje dobi za stupanje u brak ispod 16 godina.¹¹⁴

Ekstrateritorijalna nadležnost i zakon o izručenju

Različiti krivični zakoni u BiH uspostavljaju neznatno različita pravila o ekstrateritorijalnoj nadležnosti i izručenju. Krivični zakoni BiH i FBiH razlikuju se s tim u vezi od krivičnih zakona u RS i BD. Krivični zakoni BiH¹¹⁵ i FBiH¹¹⁶ primjenjuju se na sve građane BiH izvan njihovih teritorija (poznato kao 'aktivna nadležnost').

Takođe se primjenjuju na sve strance koji počine krivično djelo protiv građana BiH (poznato ka 'pasivna nadležnost').

Oba ova principa primjene nadležnosti mogu se proširiti samo na njenoj teritoriji ili izručiti u njenu nadležnost. Nadalje, KZ FBiH se primjenjuje na osobu koja nije državljanin BiH, a koja je počinila krivično djelo protiv strane države ili osobe koja nije državljanin BiH, izvan teritorije FBiH (univerzalna nadležnost). Ipak, ovo samo obuhvata krivična djela kažnjiva kaznom zatvora u trajanju od pet godina ili težom kaznom. Različiti oblici seksualnog iskorištavanja djece su kažnjivi različitom zatvorskom kaznom u rasponu od 6 mjeseci do 10 godina. Zato se univerzalna nadležnost ne može primijeniti na sva gore navedena krivična djela.

Krivični zakoni RS¹¹⁷ i BD¹¹⁸ neznatno se razlikuju u smislu ekstrateritorijalne nadležnosti. Oba ova krivična zakona se primjenjuju samo na građane ove dvije administrativne jedinice. Takođe navode da kazna koju odredi sud neće biti teža od kazne

107 *Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action.* (1995) in Bosnia and Herzegovina.

108 *Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine,* Sl. novine FBiH, br. 35/2005, 41/2005. (31/2014). Član 15. (BiH).

109 *Porodični zakon Republike Srpske.* Sl. Glasnik RS. (br. 54/2002, 41/2008 i 63/2014) Član 35. (BiH).

110 *Porodični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.* Sl. glasnik Brčko distrikta BiH. (br. 23/2007). Član 26. (BiH).

111 *Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine,* 46/16. Član 216. (BiH); Krivični zakon Republike Srpske 64/17. Član 184. (BiH).

112 *Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine* 26/16. Član 213. (BiH).

113 UNFPA. (2012, October). Child Marriage in Bosnia and Herzegovina (Overview). 4. Sarajevo: UNFPA Bosnia and Herzegovina.

114 *Ibid.*

115 *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* 40/15. Član 9. (BiH).

116 *Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine* 46/16. Član 13. (BiH)

117 *Krivični zakon Republike Srpske* 64/17. Član 13. (BiH).

118 *Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine* 26/16. Član 13. (BiH).

za isto krivično djelo u državi u kojoj je počinjeno. Izuzetno, Krivični zakon BD takođe uspostavlja nadležnost nad "svakom osobom koja počini krivično djelo na teritoriji FBiH i RS, ako je počinilac pronađen na teritoriji BD", osim ako je drugačije riješeno sporazumom između BD i druge mjesne nadležnosti.¹¹⁹ Oba krivična zakona proširuju primjenu aktivne i pasivne nadležnosti samo za ona djela koja predstavljaju krivično djelo i u državi u kojoj je počinjeno (dvostruka kažnjivost), dok se univerzalna nadležnost primjenjuje na sva djela koja se smatraju krivičnim djelom prema međunarodnom pravu.¹²⁰ Izručenje se rješava Zakonom o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima BiH. Samo Sud BiH ima ovlasti da odluči o zahtjevu za izručenje, koje je stiglo u državu.¹²¹

Sud može odbiti zahtjev za izručenje u vezi krivičnog djela u vezi seksualnog iskorištavanja djece u sljedećim okolnostima: ako je tražena osoba već oslobođena, oslobođena služenja kazne, ako je kazna izvršena ili je postupak obustavljen;¹²² ili ako se vodi postupak protiv iste

osobe za isto krivično djelo pred sudovima u BiH; ili ako je nastupila zastara za krivični postupak ili izvršenje krivične sankcije prema nacionalnom pravu.¹²³ Izručenje se neće dozvoliti ako djelo za koje se traži izručenje ne predstavlja krivično djelo u domaćem pravu i u pravu države u kojoj je počinjeno. Zato se princip dvostrukе kažnjivosti takođe primjenjuje na slučajeve izručenja za krivična djela seksualnog iskorištavanja djece.

Imajući to na umu, veliki broj krivičnih djela seksualnog iskorištavanja djece rješavaju se kroz transnacionalne ili međunarodne aktivnosti, zakone o ekstrateritorijalnoj nadležnosti, a izručenje je od velike važnosti. Ovo je još više slučaj u predmetima seksualnog iskorištavanja djece na internetu, jer često uključuje okolnosti da se počinilac i krivično djelo nalazi na drugom mjestu u odnosu na mjesto počinjenja krivičnog djela ili krivične aktivnosti. Ovo obuhvata i pitanje sukoba nadležnosti, koje se može riješiti samo djelotvornim pravnim okvirom o ekstrateritorijalnosti.

119 *Ibid.*, Član 12.

120 *Ibid.*, Član 13.; Krivični zakon Republike Srpske 64/17. Član 13. (BiH).

121 Council of Europe. (2014, August 29). *Bosnia and Herzegovina - National procedures for Extradition*. 3. Strasbourg: Council of Europe.

122 Ova odreba se ne primjenjuje na slučajeve ponovnog otvaranja postupka u državi tražiteljici.

123 *Zakon o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima*. Član 10. (BiH).

Nacionalni odgovor na seksualno iskorištavanje djece

KOORDINACIJA I SARADNJA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice (MLjPI) je odgovorno za situaciju vezanu za ljudska prava u državi. Godine 2013. je formirano Vijeće za djecu BiH u okviru MLjPI, kao profesionalno međuresorno, savjetodavno i koordinaciono tijelo Vijeća ministara (VM) BiH. VM je odgovorno za praćenje provedbe Konvencije o pravima djeteta i izradu novog Akcionog plana za djecu.¹²⁴ Prema zakonodavnom i institucionalnom okviru države, Vijeće za djecu postoji u svakoj od administrativnih jedinica. Ovo često uzrokuje probleme zbog različitog tumačenja uloge i mandata Vijeća.¹²⁵ Vijeća pozivaju i učestvuju u izradi strategija za sprečavanje nasilja nad djecom.¹²⁶ Ove aktivnosti se provode kroz radne gupe koje rade na specifičnim pitanjima.

Već duže od jedne decenije, različita Vijeća za djecu imaju svoju ulogu u mobiliziranju i promociji zaštite prava djece, a u nekim slučajevima, imaju preventivnu ulogu. Bitno je primijetiti da su napor Vijeća i njihovog zagovaranja doveli do ukidanja rezerve na član 9¹²⁷ Konvencije o pravima djeteta.¹²⁸

Bez ove odredbe, djeca pod određenim okolnostima mogu zakonito, protiv svoje volje, biti odvojena od roditelja. U državi poput BiH,

gdje je sistem socijalne zaštite djece u pokretu i na ulici nedovoljan, rezerva na ovu odredbu samo povećava rizik od ranjivosti djece. BiH Vijeće za djecu prati situaciju sa pravima djeteta i podnosi izvještaj o tome relevantnim međunarodnim i nacionalnim institucijama. Godine 2015, BiH Vijeće za djecu je izradilo Akcioni plan za djecu 2015-2018.¹²⁹ na osnovu participatornog i istraživanja utemeljenog na dokazima iz prethodnog Akcionog plana za djecu 2011-2014. Vijeće ministara je 2016. godine objavilo Izvještaj o napretku ovog Akcionog plana, koji je dostavljen širokom krugu zainteresiranih strana. Izvještaj je naveo da je Ministarstvo sigurnosti uradilo niz aktivnosti tokom 2015. kako bi ispunilo ciljeve iz Akcionog plana. Aktivnosti su provedene u saradnji sa organizacijom Save the Children, a cilj je bio označiti postojeće kapacitete za uspostavu djelotvornih sistema za borbu protiv trgovine ljudima, seksualnog nasilja na internetu i drugih oblika zloupotrebe djece na internetu. U Izvještaju se takođe navodi da je Ministarstvo sigurnosti trenutno u procesu provedbe integralnog sprečavanja zloupotrebe na internetu kroz nastavne planove i programe, i kampanje podizanja svijesti javnosti.¹³⁰

Ali, Izvještaj ukazuje na nedostatak resursa i koordinacije među institucijama, što ugrožava provedbu Plana.¹³¹

124 Child Rights International Network. (2014, November 5). *Bosnia and Herzegovina: Children's Rights References in the Universal Periodic Review (20th Session 2014) - National Report*. London: Child Rights International Network.

125 UNCRC. (2010, February 24). *Consideration of the Reports submitted by State Parties under Article 44 of the Convention*. CRC/C/BIH/2-4. 12. Geneva: United Nations Committee on the Rights of the Child.

126 *Ibid.*

127 Ova odredba zabranjuje odvajanje djece od porodice.

128 Informal Network of NGOs. (2011, October). *Alternative Report on Child Rights Situation in BiH for the Period 2005-2011. Recommendations 12 and 13*, 5. Bosnia and Herzegovina: Informal Network of NGOs.

129 Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. (juni 2015). *Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2015 - 2018*. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine uz podršku UNICEF-a.

130 Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. (31. avgust 2016). Izvještaj o provedbi Akcionog plana za djecu BiH, 2015-2018. 21 Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

131 Commission Staff Working Document. (2018, April 17). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. 19. Strasbourg: European Commission.

BiH Vijeće za djecu je takođe odgovorno za izradu izvještaja o Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta u vezi prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije, uz podršku UNICEF-a.¹³² Vijeće je takođe preuzealo oblik najrelevantnijeg vladinog tijela za praćenje situacije sa pravima djece u državi. U oktobru 2015. je Vijeće za djecu formiralo tri ekspertne radne grupe koje rade na usaglašavanju zakona i promocije prava djece na obrazovanje, nediskriminaciju i najbolji interes djeteta, te drugim posebnim mjerama zaštite. Ove grupe rade na provedbi aktivnosti iz Akcionog plana.¹³³ Vlada RS razvija mehanizme zaštite djece u regionu. Entitetska vlada osim Fonda za zaštitu djece, finansira iz zvaničnog budžeta Vijeće za djecu RS i Ombudsmana za djecu u regionu.¹³⁴ Fond za zaštitu djece je javna institucija, koja se bavi pitanjima socijalne zaštite. Brine se o 18.877 djece i 13.080 roditelja koji primaju dječiji dodatak u Republici Srpskoj.¹³⁵

BiH je članica INTERPOL-a čime je omogućena razmjena podataka i zahtjeva za istragu koji dolaze od NCB Interpol Sarajevo. Odsjek za regionalnu saradnju Ministarstva sigurnosti BiH je odgovoran za uspostavu saradnje sa INTERPOL-om čime se osigurava transfer zahtjeva od policijskih i pravosudnih organa i obratno.¹³⁶ Ova saradnja je naročito usmjerena na borbu protiv transnacionalnih elemenata kriminala. Po prirodi članstva, istražitelji iz BiH imaju pristup INTERPOL-ovim Međunarodnim bazama podataka

seksualnog iskorištavanja djece, koja je do sada pomogla u otkrivanju 10.000 žrtava i hapšenja preko 5.300 počinilaca globalno.¹³⁷ U junu 2017. BiH Direkcija za koordinaciju policijskih tijela organizirala je obuku za lokalne policijske agencije o upotrebi INTERPOL-ovih baza podataka.¹³⁸

U periodu 2009-2013., NVO, MFS- EMMAUS u saradnji sa Odsjekom za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva sigurnosti, Save the Children i Fonadacijom OAK proveli su projekat "Sveobuhvatan pristup rješavanju problema dječije pornografije u BiH". Ovaj projekat je između ostalog uključio uspostavu SOS linije za prijavljivanje slučajeva seksualnog iskorištavanja.¹³⁹ Izvještaj Državnog koordinatora o stanju sa trgovinom ljudima u BiH za 2017. govori da je putem ove linije prijavljeno ukupno 699 slučajeva nedozvoljenog sadržaja u periodu između 2010 i 2017. Ove prijave se vežu za nekoliko krivičnih djela, uključujući upotrebe materijala seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece na internetu. Sve ove prijave su proslijedene nadležnim policijskim agencijama na dalje postupanje.¹⁴⁰

Postoji velika potreba za obukom policijskih agencija i drugih učesnika koji će raditi na predmetima seksualnog iskorištavanja djece u prostituciji kako bi se izbjeglo retrautmatiziranje djece tokom istrage i krivičnog gonjenja. Osim obuke policijskih agencija za rješavanje ovih krivičnih predmeta u okviru svojih administrativnih jedinica, potrebno je organizirati obuku o saradnji i koordinaciji rada agencija između različitih administrativnih jedinica. Kako je već rečeno ranije, nedostatak saradnje i koordinacije je promijenio način rada krugova koji se bave prostitucijom da krenu u prikrivene oblike iskorištavanja slabosti.¹⁴¹

PREVENTIVNE MJERE, PODIZANJE SVIESTI I OBRAZOVANJE

BiH je organizirala i učestvovala na nekoliko obuka i u programima podizanja svijesti o borbi protiv seksualnog iskorištavljanja djece. BiH predstavnici su bili među korisnicima koji su učestvovali u Instrumentu tehničke pomoći za razmjenu

132 UNICEF. (2015). Annual Report 2015: Bosnia and Herzegovina. 16. New York: UNICEF.

133 Ibid.

134 Informal Network of NGOs. (2011, October). *Alternative Report on Child Rights Situation in BiH for the Period 2005-2011. Recommendations 12 and 13*, 5. Bosnia and Herzegovina: Informal Network of NGOs.

135 Double Amoung of Child Allowance Paid. (n.d.). Republika Srpska: Public Fund for Children's Protection.

136 Muratbegović, E., Kobajica, S., Vujović, S.. (2016, December). *Analiza u oblasti borbe protiv seksualnog nasilja i drugih oblika zlostavljanja na internetu djece u Bosni i Hercegovini*. 26. Sarajevo: Save the Children in North West Balkans.

137 The government of Bosnia Herzegovina. (2018, March 7). *Replies to the thematic questionnaire- The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies (ICTs)*. 12. Strasbourg: Council of Europe.

138 Ibid.

139 Ibid., 13.

140 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). *Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 53. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima

141 1ASTRA, IFS-EMMAUS, et al. (2013, September 30). *Situation Analyses of Human Trafficking: Bosnia and Herzegovina, Croatia, FYR Macedonia and Serbia*. 9. Belgrade: ASTRA.

informacija Evropske unije (TAIEX) u maju 2014. Ova radionica je bila na temu ‘Borbe protiv transnacionalnih kriminalnih organizacija koje se bave trgovinom djece: istraga, procesuiranje i međunarodna saradnja’.¹⁴² Ova radionica se usmjerila na tehnike i metode koje se koriste za identifikaciju trgovaca u transnacionalnim organizacijama i otkrivanje njihovih žrtava. Obradila je značajne predmete kao što su predmet ‘Hamidović’¹⁴³ (slučaj iskorištavanja djece u Francuskoj, za koje se vjeruje da dolaze iz BiH). Radionica je dalje analizirala važnost međunarodne saradnje u borbi protiv trgovine ljudima, EU pravnom okviru za borbu protiv trgovine maloljetnicima, naročito Direktive 2011/36/EU i ‘EU strategije za ukidanje trgovine ljudima 2012–2016’.¹⁴⁴ BiH trenutno nije članica, ali se smatra ‘potencijalnim kandidatom’.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglica i Vijeće za djecu u BiH, uz podršku Njemačke korporacije za međunarodnu sadadnju (GIZ) organizirali su tokom 2016. i 2017. nekoliko obuka za sistematsku zaštitu djece za grupe koje rade sa djecom i za djecu u BiH općinama (Tuzla, Živinice, Bijeljina i Brčko).¹⁴⁵ Ove obuke su se usmjerile na obaveze države na osnovu Konvencije o pravima djeteta. Nadalje, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, uz podršku UNICEF-a organiziralo je obrazovni seminar o Konvenciji o pravima djeteta.¹⁴⁶ Trenutno je na snazi “Akcioni plan za borbu protiv

trgovine ljudima u BiH” za period 2016-2019. Ovaj plan koji je usvojilo Ministarstvo sigurnosti BiH, usmjerio se na unapređenje sistema podrške u borbi protiv trgovine ljudima, djelotvorno procesuiranje predmeta trgovine, prevenciju, zaštitu i pomoć žrtvama. Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva sigurnosti je takođe formirao regionalne timove za praćenje u svrhu ostvarenja odgovarajućih standarda i poboljšanja funkcionalnih veza između nadležnih organa vlasti i NVO u BiH.¹⁴⁷ Nadalje, u okviru “Sveobuhvatnog

pristupa rješavanju problema dječje pornografije u BiH”, NVO poput MFS-EMMAUS i Udruženih žena iz Banje Luke organizirali su obrazovne radionice za djecu, roditelje i nastavnike u osnovnim školama širom BiH, u saradnji sa Federalnom Upravom policije (FMUP), Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA) i partnerskom organizacijom Ujedinjene žene iz Banja Luke.¹⁴⁸ Ove aktivnosti su se usmjerile na obuku djece o sigurnosti na internetu. Portal (www.sigurnodijete.ba) sadrži obrazovne informacije o sigurnoj upotrebi interneta, koje su prilagođene djeci, roditeljima i nastavnicima. Od svoje uspostave ovaj portal i dalje služi kao obrazovna platforma za djecu, roditelje i opću javnost o sigurnoj upotrebi interneta, dok je drugi portal pripremljen za nastavnike i obrazovno osoblje (www.eschool.sigurnodijete.ba). MFS EMMAUS je 2010. godine pokrenuo liniju za prijavljivanje seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece, te je postao član INHOPE – Međunarodnog udruženja internet linija za prijavljivanje – mreže 45 linija za prijavljivanje zloupotrebe interneta, koja postoji u 40 država.¹⁴⁹ Nadalje, akcije podizanja svijesti su provedene sa djecom, roditeljima i nastavnicima o zloupotrebi djece na internetu u digitalnom okruženju (više od 70 obrazovnih radionica u osnovnim i srednjim školama širom BiH na temu “Pretražuj sigurno”). Putem učešća roditelja i Vijeća učenika, MFS-EMMAUS je povećao potencijal za nastavak elektronskog obrazovanja roditelja.¹⁵⁰ Kao dio šire javne kampanje, MFS-EMMAUS je prikazao video, “Gdje je Buco?” us podršku BiH Regulatorne agencije za komunikacije.¹⁵¹

Kao pokretač i jedan od osnivača Komiteta BiH za obilježavanje Dana sigurnijeg interneta, MFS EMMAUS već osam godina obilježava ovaj dan u BiH. Dan sigurnijeg interneta treba da promovira sigurniju i odgovorniju upotrebu internet tehnologija i mobitela, naročito među djecom i mladima širom svijeta.¹⁵² Nadalje, pod pokroviteljstvom Federalnog ministarstva

142 International Center for Migration and Policy Development. (n.d.). *TAIEX regional workshop on child trafficking held in Sarajevo*. Vienna: International Center for Migration and Policy Development.

143 Begley, I. (2017, June 5). Drug Mule Michaella in secret prison fling with Bosnian gangster. *Herald.ie*.

144 *Ibid.*

145 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. (septembar 2017). *Kombinirani peti i šesti izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi Konvencije o pravima djeteta*. Sarajevo: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

146 *Ibid.*

147 CEDAW. (2018, April 19). *Sixth Periodic Report Submitted by Bosnia and Herzegovina under Art.18 of the Convention due in 2017*. CEDAW/C/BH/6. 20. Geneva: The Office of the High Commissioner for Human Rights.

148 Lanzarote Committee. (2017, June 2). *Thematic Questionnaire for the 2nd monitoring round on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies*. 3. Strasbourg: Council of Europe.

149 IFS-EMMAUS. (2017, March 10). *Education and Capacity Building*. Sarajevo: IFS-EMMAUS.

150 IFS-EMMAUS/Hotline Sigurnodijete. (2018, July 25). *Hotline*. Sarajevo, IFS-EMMAUS.

151 Klx. (2. decembar 2010). *RAK predstavio TV-spot Gdje je Buco?* Klx.

152 IFS-EMMAUS/Hotline Sigurnodijete. (2018, July 25). *Hotline*. Sarajevo: IFS-EMMAUS.

obrazovanja i nauke, ova organizacija je realizirala deset online seminara (webinara) tokom 2017. za više od 100 profesora i nastavnika na temu "Sprečavanje negativnih uticaja interneta na djecu – sigurnost porodice".¹⁵³

Pod motom "Pretražuj internet sigurno i pametno", Ministarstvo transporta i komunikacija BiH u saradnji sa Ambasadom Švajcarske i MFS-Emmaus objavilo je "Stories from the internet / Priče sa interneta / Приче са интернетом".¹⁵⁴ Ova publikacija je bila prikaz u slici situacije u kojoj su djeca i mladi izloženi riziku od nesigurnog sadržaja na internetu i drugim informacionim i komunikacionim tehnologijama.¹⁵⁵

U okviru kampanje "To je više od igre, to je tvoj život", Ombudsman za djecu Republike Srpske pokrenuo je internet stranicu www.djecanainternetu.org koja sadrži "Brave Inbox" (*Hrabro sanduče*)¹⁵⁶ putem kojeg svako dijete, kao i odrasla osoba može anonimno koristiti portal da zatraži pomoć, prijavi neprijatnu situaciju i predloži aktivnosti.¹⁵⁷ U periodu 2013-2016., Ombudsman za djecu Republike Srpske je organizirao 106

radionica na temu "Da li znamo šta je nasilje?" koja je obradila teme o svim tipovima nasilja, uključujući kibernetičkog nasilja. Na ove radionice su bili pozvani učenici, nastavnici, profesionalna udruženja i predstavnici vijeća roditelja koji su mogli naučiti o prednostima i rizicima interneta, etičkoj upotrebi interneta, motivirajućim razgovorima sa mladima i kako prijaviti slučajevе uznemiravanja i siledžijstva.¹⁵⁸ Na osnovu preporuka Ombudsmana, Ministarstvo obrazovanja i kulture RS i Pedagoški zaovd RS su ugradili teme nasilja nad djecom u nastavne planove i programe za učenike od 2. do 9. razreda.¹⁵⁹ Programi za sprečavanje nasilja nad djecom postali su sastavni dio školskih planova i programa.

DJEĆIJA PROSTITUCIJA, PRISTUP PRAVDI I PRAVO NA PRAVNI LIJEK DJECE, ZRTAVĄ SESKUALNOG ISKORIŠTAVANJA

Prethodna poglavља iz ovog izvještaja su ukazala da je organiziran značajan broj obuka i obrazovnih radionica u svrhu inkriminacije seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe, procesuiranja počinalaca, te djelotvornih pravnih lijekova i podrške djeci žrtvama. Ali, rezultati ostvareni kroz ove programe nisu potpuno jasni zbog nedostatka podataka vezanih za njih. Ni jedno tijelo za obradu statističkih podataka nije prikupilo sveobuhvatne podatke o djeci žrtvama krivičnih djela.¹⁶⁰ Iako Visoko sudsko i tužilačko vijeće vodi elektronsku bazu podataka, informacije o žrtvama krivičnih djela nisu dostupne i nije moguće identificirati predmete koji obuhvataju djecu žrtve.¹⁶¹

Nacionalni mehanizmi ulaganja žalbe

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta u vezi ulaganja žalbe je nedavno ratificirana u BiH, tačnije 17. maja 2018. Član 5. Protokola daje ovlaštenje djetetu žrtvi ili osobi koja zastupa njegove interese da direktno podnese tužbu zbog kršenja države nakon što su ispunjeni određeni preduslovi.¹⁶² Treba pohvaliti ovaj korak u vezi sa osiguranjem pristupa pravdi za žrtve.

U domaćem pravnom sistemu, djeca mogu prijaviti krivično djelo policiji. Ne postoji donja granica koja bi ih u tome sprječila. Ali, istraživanja su pokazala da su tada djeca obično u pratnji roditelja ili staratelja.¹⁶³ Prema Zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH, RS i BD, policajci koji rade sa djecom moraju proći specijaliziranu obuku i dobiti certifikat da rade sa djecom počiniocima i djecom žrtvama/

153 IFS-EMMAUS. (2017, October 31). *Webinars for teachers on "Preventing the Influence of the Internet on Children – Family Safety"*. Sarajevo: IFS-EMMAUS.

154 IFS- EMMAUS. (n.d.). *Invitation for the media 'Stories from the Internet'*. Sarajevo: IFS-EMMAUS.

155 *Ibid.*

156 Ombudsman za djecu Republike Srpske. (2018, October 11). *Hrabro sanduče*. Banja Luka: Ombudsman za djecu Republike Srpske.

157 The government of Bosnia Herzegovina. (2018, March 7). *Replies to the thematic questionnaire - The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies (ICTs)*. 6. Strasbourg: Council of Europe.

158 *Ibid.*

159 *Ibid.*

160 Hrle, M. and Tosić, S. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 52. Sarajevo: UNICEF.

161 *Ibid.*

162 Generalna skupština UN. (19. decembar 2011). *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta na postupak ulaganja žalbe*. A/RES/66/138.

163 Hrle, M. and Tosić, S. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 48. Sarajevo: UNICEF.

svjedocima.¹⁶⁴ Tužiocu mogu takođe zaprimiti pritužbe direktno od djece. Istraživanja su ukazala, kako je već rečeno, da dječa obično podnesu prijavu policiji u pravnji roditelja.¹⁶⁵ Ovaj zakon takođe obavezuje tužioce koji rade sa djecom na obuku i certificiranje, slično kao i policija.

U okvir Institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH, formiran je poseban odjel za praćenje situacije sa pravima djece. Ovaj odjel je odgovoran za prijem i registraciju pritužbi o kršenjima prava i sloboda djece, podnošenje izvještaja i pomoći osobama kojima treba zaštita.¹⁶⁶ Ova tijela primaju pritužbe, istražuju i donose preporuke zvaničnim organima vlasti.

Može se kontaktirati Ured Ombudsmana kad god odgovor državnih organa, poput policije ili socijalnih radnika nije adekvatan.¹⁶⁷ Svi državni organi i službenici imaju obavezu da sarađuju sa Ombudsmanom, a ne postoje takse koje treba uplatiti da bi se pritužba podnijela.

Tokom 2017. Odjel za praćenje situacije sa pravima djece je primio ukupno 172 pritužbe, a Ombudsman je donio 13 preporuka. U nekim osjetljivim predmetima vršnjačkog nasilja, o kojima se govorilo na medijskim portalima, zbog kršenja privatnosti djece, Ombudsman je dao Izjavu za medije,¹⁶⁸ kojim je pozvao sve urednike internetskih portala da odmah uklone kontroverzne snimke, teksove i komentare sa svojih portala.¹⁶⁹ Ombudsman je takođe objavio poseban izvještaj "Preporuke za unapređenje zaštite prava djece na privatnost u slučaju da mediji u BiH krše prava".¹⁷⁰

Pored Ombudsmana, u okviru Odjela za praćenje situacije sa pravima djeteta, postoji i Ured Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine

ljudima. Ali, ni jedan od ovih organa ne bavi se specifično seksualnim iskorištavanjem djece. Ne postoji specijalizirano vladino tijelo koje je obučeno i sa obavezom da se bavi specifično sa seksualnim iskorištavanjem djece.

Pravda osjetljiva prema djeci

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka 171 nastoji osigurati zaštitu svjedocima u krivičnim postupcima. Član 3(2) zakona propisuje da je "ugroženi svjedok onaj svjedok koji je pretrpio fizičku ili mentalnu traumu zbog događaja pod kojim je izvršeno krivično djelo ili je pretrpio teški psihički poremećaj koji ga čini izuzetno osjetljivim, odnosno dijete ili maloljetnik".¹⁷¹ Chapter II odnosno dijete ili maloljetnik".¹⁷² Glava II ovog zakona govori o različitim mjerama zaštite za svjedoke, uključujući o pristupu psihološkoj i socijalnoj pomoći, te profesionalnoj pomoći¹⁷³ i ročištima za zaštitu svjedoka.¹⁷⁴ Osim ovog zakona, sve tri administrativne jedinice su 2003. godine usvojile zakone o zaštiti svjedoka u krivičnim postupcima. Ovi zakoni govore o velikom broju mjera zaštite za djecu svjedoke, uključujući o davanju iskaza na zatvorenoj sjednici, uklanjanju optuženog tokom svjedočenja i mjerama zaštite identiteta. Mogućnost davanja iskaza na zatvorenoj sjednici je moguće samo za djecu mlađu od 16 godina ukoliko postoji osnov da svjedok od straha ne može svjedočiti na glavnom pretresu.¹⁷⁵ U periodu 2013-2016., ove mjere zaštite za svjedoke su korištene u dva slučaja trgovine ljudima, u kojima su tri žrtve/svjedoka bile smještene u 'sigurnu kuću'. Dvije od ovih žrtava su dale iskaz iz zasebne prostorije, koja je bila zatvorena za javnost. Treba napomenuti ovdje da se ove mjere zaštite ne primjenjuju jednoobrazno u BiH – što je kritiziralo Vijeće Evrope u svom Izvještaju o stanju

164 Ibid.

165 Ibid., 49.

166 Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine. (n.d.). Odje za praćenje situacije sa pravima djeteta. Sarajevo: Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine.

167 Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine. (2006). Poslovnik Institucije Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava. Članovi 17., 19., 39., 43., 45. Sarajevo: Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine.

168 Blic (2017, October 21). Nezaštićena prava dece u BiH. *Blic*.

169 Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine. (mart 2018). 2017 Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine. 83. Sarajevo: TMP Udržanje za zapošljavanje slijepih i slabovidih lica d.o.o

170 Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine i Save the Children. (novembar 2012). Preporuke za unapređenje zaštite prava djece na privatnost u slučajevima kršenja od strane B-H Media. Banja Luka: Institucija Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine.

171 Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. (BiH).

172 Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Član 3(2). (BiH).

173 Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Član 6. (BiH).

174 Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Član 14. (BiH).

175 Zakon o parničnom postupku Bosne i Hercegovine. Član 90. (BiH).

provedbe Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini.¹⁷⁶

Istraživanja ukazuju da su nedovoljni mehanizmi i resursi za postizanje da pravda bude osjetljiva na djecu.¹⁷⁷ Iz tog razloga samo policijske stanice u većim gradovima i kantonalnim/okružnim sudovima imaju prostorije gdje mogu provesti postupke osjetljive za djecu, kako propisuju zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnim postupcima.¹⁷⁸ Ne postoje posebni sudovi za djecu i porodice.

Krivični zakon BiH osigurava pomoć pedagoga ili drugog profesionalca maloljetniku

tokom krivičnog postupka kako bi se sprječilo bilo koji neželjeno dejstvo na njegovo mentalno stanje.¹⁷⁹ Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima i krivičnim postupcima RS, FBiH i BD takođe sadrže odredbe o djeci koja daju iskaz. Dijete žrtva se može ispitati samo dva puta i može se ispitavati samo u prisustvu pedagoga, psihologa ili drugog profesionalca.¹⁸⁰ Ove odredbe su primjeri pozitivnih praksi u državi koje osiguravaju pristup pravdi za djecu, žrtve i preživjele.

Krivični zakon BiH takođe nameće pozitivnu obavezu medicinskim radnicima, nastavnicima, pedagozima, roditeljima, hraniteljima, usvojiteljima i drugim osobama koje su ovlaštene ili su u obavezi da osiguraju zaštitu i pomoći maloljetnicima, da nadgledaju, obrazuju i odgajaju maloljetnike.¹⁸¹ Profesionalci iz sektora pravde su izrazili zabinutost zbog ovih nedostataka i nepostojanja adekvantog odgovora na navode o nedopuštenom ponašanju. Istraživanja ukazuju da zvaničnici u školama strahuju da će steći lošu reputaciju zbog takvih pritužbi i zato ih odbacuju bez istrage.¹⁸² Oni često

ne uvaže i ne riješe problematično ponašanje djeteta i umjesto toga odgovaraju autoritativno odstranjivanjem djeteta iz škole. Na primjer, profesionalci iz sektora pravde su zabilježili slučaj izvrsnog učenika koji je redovno pohađao školu. Njegovo ponašanje se iznenada promjenilo i počeo je često izostajati sa nastave. Istjeran je iz škole zbog velikog broja neopravdanih izostanaka. Kasnije se pokazalo da je dječak žrtva seksualne zloupotrebe.¹⁸³ Lako je vlada organizirala programe podizanja svijesti kod djece, roditelja i nastavnika, postoji potreba za većim programima obuke o identifikaciji i odgovoru u vezi žrtava seksualnog iskorištavanja djece, za profesionalce koji su u kontaktu sa djecom. Postojeći programi obuke na ovu temu treba neprestano pratiti i slijediti kako bi se pratili rezultati provedbe.

Pristup oporavku i reintegraciji

Konvencija o pravima djeteta zahtijeva od Države članice da poduzme mjere i promovira oporavak i reintegraciju djece žrtava.¹⁸⁴ Fakultativni protokol uz Konvenciju iz Lanzarote takođe zahtijeva od država da osiguraju da djeca žrtve imaju pristup postucima naknade koji su pogodni za djecu.¹⁸⁵

Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima, koje je formiralo Vijeće ministara, koordinira aktivnosti sa organima vlasti svih administrativnih jedinica i institucijama, te NVO koje se bave pitanjima borbe protiv trgovine ljudima nudi direktnu pomoći žrtvama i svjedocima trgovine ljudima. Tokom prethodnih godina, BiH je donijela niz smjernica kao što su Priručnik za direktnu pomoći žrtvama trgovine ljudima,¹⁸⁶ Smjernice o postupanju sa žrtvama trgovine ljudima.¹⁸⁷ Praktikum za socijalne radnike o pojavi i pojavnim oblicima.¹⁸⁸ Priručnik za profesionalce o zaštiti djece od

176 Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings(GRETA). (2017, July 17). *Report Concerning the Implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bosnia and Herzegovina*. 37. Strasbourg: Secretariat of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

177 Hrle, M. and Tosić, S.. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 14. Sarajevo: UNICEF.

178 *Ibid.*

179 Krivični zakon Bosne i Hercegovine 40/15. Član 86(4). (BiH).

180 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnim licima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Član 185. (BiH); Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnim licima u krivičnom postupku Republike Srpske. Član 186(2). (BiH).

181 Krivični zakon Bosne i Hercegovine 40/15. Član 213(2). (BiH).

182 Hrle, M. and Tosić, S. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 59. Sarajevo: UNICEF.

183 *Ibid.* 60.

184 Generalna skupština UN. (20. novembar 1989). *Konvencija UN o praviam djeteta*. A/RES/44/25. Član 39.

185 Generalna skupština UN. (25. maj 2000). *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i djeluju pornografiju*. (A/RES/54/263). Član 9(4).

186 Husić, S., Zenica, M. et al. (2008, December). *Direktna asistencija žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: International Organization for Migration.

187 Ministarstvo sigurnosti BiH i Catholic Relief Services. (2010). *Smjernice o postupanju centara za socijalni rad sa žrtvama trgovine ljudima*.

188 Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine i Catholic Relief Services. (2010). *Praktikum za socijalne radnike o pojavi i pojavnim oblicima*. Sarajevo: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina

trgovine ljudima.¹⁸⁹ Priručnik za sudije i tužioce o kompenzaciji žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini.¹⁹⁰ Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u digitalnom okruženju u Bosni i Hercegovini (2017).¹⁹¹ Država je uložila velike napore u vezi sa trgovinom ljudima, ali pažnja još uvijek nije dovoljno usmjerena na pristup oporavku i reintegraciji za druga krivičnih djela povezana sa seksualnim iskorištavanjem djece.

Osim toga, udruženje "Nova Generacija" vodi centar za prijem djece i pruža direktnu pomoć djeci koja su iskorištavana ili

zloupotrebjavana. Ovo udruženje je član regionalnog monitoring tima za borbu protiv trgovine ljudima u državi. Ovo udruženje je pokrenulo aktivnosti vezane za uspostavu sigurnih kuća za djecu žrtve seksualne zloupotrebe i trgovine ljudima. Istraživanje je pokazalo da je trgovina ljudima dobila značajnu pažnju, ali se nije moglo utvrditi da je država preuzela eksplizitnu obavezu prema oporavku, reintegraciji i rehabilitaciji šireg kruga žrtava seksualnog iskorištavanja djece.

NVO MFS-EMMAUS takođe vodi najveće sklonište u BiH za zaštitu odraslih i djece, žrtava trgovine ljudima. U skloništu je od 2012. godine više od 67% žrtava identificirano kao djeca žrtve trgovine u svrhu radnog iskorištavanja (uglavnom prosjačenja) i prisilnih brakova. Ova organizacija je jedina NVO koju su ministarstva ovlastila za smještaj i zaštitu i stranih i žrtava BiH državljana. Od 2011. godine, MFS-EMMAUS je takođe jedina NVO, pridružena članica Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima. U isto vrijeme, MFS-EMMAUS pomaže vladu sa smještajem i zaštitom ranjivih migranata i tražilaca azila, putem Centra za djecu i mlade koji je formiran u skladu sa evropskim standardima kvaliteta za zaštitu djece.¹⁹²

Pristup kompenzaciji

Kao opće pravilo, ZKP propisuje da tužilac i sudija moraju upoznati oštećenu stranu o pravu na naknadu materijalne i nematerijalne štete, nakon što je prtrpjela dejstva krivičnog djela.¹⁹³ Oštećena strana može podnijeti takav zahtjev tokom istrage ili glavnog pretresa, ali, sudija može odlučiti da ne razmatra

zahtjev, ako smatra da to može "značajno usporiti postupak". U takvim okolnostima, žrtvama se savjetuje da pokrenu parnični predmet sa odštetnim zahtjevom.¹⁹⁴ OSCE Misija u BiH izradila je informativnu brošuru na ovu temu i obrazac odštetnog zahtjeva. Ali, i danas se nastavlja praksa da oštećene strane ne poznaju dovoljno prava koja imaju.

Broj djece žrtava koja su iskoristila ovo pravo je neznatan. Žrtvama se obično savjetuje da ulože odštetni zahtjev po završetku krivičnog postupka¹⁹⁵ kako bi od počinilaca dobili kompenzaciju. Dok se čini kako ulaganje odštetnog zahtjeva kroz parnični postupka pruža određenu utjehu žrtvama, treba imati na umu da u takvom postupku žrtve moraju još jednom dati iskaz i dostaviti medicinsku dokumentaciju, što im uzrokuje novu traumatizaciju.¹⁹⁶ Studija iz 2014. godine je pokazala da od 156 presuda iz te godine za rodno zasnovana krivična djela, ni jedan zahtjev za naknadu materijalne štete nije riješen u krivičnom postupku u FBiH. U entitetu RS, od 18 pregledanih predmeta, riješena su 4 predmeta naknade u okviru krivičnog postupka.¹⁹⁷ Ovakav sistem naknade ne postoji u slučajevima seksualnog iskorištavanja djece koje ne uključuju trgovinu. Ovaj nedjelotvoran sistem naknade izjednačava pravo žrtve na naknadu sa daleko užim pravom na naknadu za nematerijalnu štetu. Sistem naknade u parničnom postupku nije samo težak, već je i

189 Rizvo, S., Đuderija, S. et al. (n.d.). *Za službenike zaposlene u tužilaštvu, policiji, socijalnim i zdravstvenim institucijama - Zaštita djece od trgovine ljudima*. Sarajevo: Ured Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i nezakonite imigracije u Bosni i Hercegovini i Save the Children Norway Regional Office for South-eastern Europe

190 IFS-EMMAUS. (n.d.). *Manual for Judges and Prosecutors on Compensation for Victims of Trafficking in Human Beings in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: IFS-EMMAUS

191 Muratbegović, E., Hasanovic, E. et al. (2017). *Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u digitalnom okruženju u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: IFS-EMMAUS.

192 IFS-EMMAUS. (2017, January 25) *Prevention of Trafficking in Human Beings and Illegal Migrations in BiH*. Sarajevo: IFS-EMMAUS.

193 Hrle, M. and Tosić, S. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 114. Sarajevo: UNICEF.

194 Vidi odredbe o odštetnom zahtjevu iz Zakona o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Član 193-204. (BiH); Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Član 207-218. (BiH); Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske. Član 103-114. (BiH).

195 Naknada se može tražiti pokretenjem parničnog postupka prema Zakonu o parničnom postupku Bosne i Hercegovine. Član 193(2). (BiH). Oštećene strane ovim imaju pravo na naknadu štete u smislu materijalne štete, povrata imovine ili poništenja određene pravne transakcije.

196 Ibid

197 Hrle, M. and Tosić, S. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 115. Sarajevo: UNICEF.

neosjetljiv na iskustvo djeteta žrtve seksualnog iskoriščavanja.¹⁹⁸ Poznato je da se žrtve ne odlučuju na ovaj metod iz raznih razloga, uključujući dužine i troškova postupka, problema da se dobije besplatna pravna pomoć, nedostatka mjera zaštite za svjedočice/žrtve u parničnom

postupku, te konačno tereta dokazivanja materijalne i nematerijalne štete koju mora dokazati sama žrtva.¹⁹⁹ Predstavnici pravosuđa u BiH smatraju ovakav sistem nedjelotvornim zbog nedostatka zakona o oduzimanju nezakonito stečene dobiti, kapaciteta državnih institucija da upravljuju takvom oduzetom imovinom, te slabim poznavanjem sistema oduzimanja nezakonito stečene dobiti u svrhu djelotvornijeg procesuiranja krivičnih djela organiziranog kriminala, uključujući trgovine ljudima.²⁰⁰ Profesionalci iz sektora pravosuđa su takođe rekli da je uobičajena praksa da se djeca upoznaju sa pravom na naknadu upotreboom pravnog jezika, koji djeca i roditelji ne mogu razumjeti.²⁰¹ Preporuke Vijeća Evrope takođe su ponovile potrebu uspostave konkretnog sistema naknade štete žrtvama trgovine ljudima, bez obzira na njihovo državljanstvo ili imigracioni status.²⁰² Zakoni o zaštiti svjedoka sadrže odredbe o pravu na pravnu pomoć za ugrožene svjedoke. Ali, ova odreba se rijetko koristi u praksi.²⁰³

U julu 2015. godine, NVO MFS-EMMAUS je preuzeo slučaj državljanke Srbije, žrtve trgovine ljudima, koja je seksualno iskoriščavana u BiH. Na osnovu ovog slučaja, advokat je dostavio izvještaj o strateškom parničnom postupku i ocjeni sudske prakse u takvim predmetima. Izvještaj zaključuje da je potrebno omogućiti pravni savjet žrtvama i zastupanje u svim fazama postupka. Takođe je naglasio da Državni fond za naknadu žrtava trgovine ljudima predstavlja jedno od najvažnijih pitanja u procesu jačanja zagarantiranih ljudskih prava žrtava. Nakon što je predmet prvo bitno odbijen zbog nedovoljnih materijalnih dokaza, ozbiljnosti i trajanja duševne patnje žrtve, u ponovljenom suđenju, Okružni sud je ukinuo

prvostepenu presudu. Podržao je odštetni zahtjev žrtve u iznosu € 8,697 za nematerijalnu štetu, uključujući duševnu bol, strah zbog štete nenesene časti, reputaciju, ličnim pravima i dostojanstvu. Ovo je bila prva presuda u BiH kojom je žrtva trgovine ljudima dobila moralnu satisfakciju u obliku naknade nematerijalne štete.²⁰⁴

Nacionalna javna kampanja pod imenom "Spriječi, zaštiti, kompenziraj – Pravda za žrtve trgovine ljudima" pokrenuta je 2014. Ovu kampanju su podržali Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva sigurnosti, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Udruženje tužilaca FBiH i Centar za istraživanja politika suprotstavljanja kriminalitetu (CRPC).

Posebna višejezična internet stranica www.astra.rs/en/balkans-act-now je pokrenuta kao dio kampanje, a sadrži interaktivni sadržaj i korisne informacije na ovu temu. Internet stranica je omogućila podnošenje odštetnog zahtjeva kako u BiH, tako i u regionu. Radna grupa stručnjaka u oblasti kriminaliteta i pravnih nauka uz podršku Odsjeka za borbu protiv trgovine ljudima i MFS-EMMAUS izradili su Nacrt zakon o pomoći i kompenzaciji žrtava trgovine ljudima u BiH u okviru projekta "Balkans ACT (Against Crime of Trafficking) Now!". Nacrt je dostavljen Ministarstvu pravde BiH, čime je otpočeo postupak usvajanja zakona na ovu temu.²⁰⁵ Osim toga, organizirano je nekoliko obuka, kampanja i nacrt zakona u svim administrativnim jedinicama kako bi se naglasila potreba za naknadom žrtava trgovine ljudima. Ali, država još uvijek nije učinila napredak u vezi uspostave specifičnog sistema naknade djece žrtva seksualnog iskoriščavanja.

198 Ibid.

199 Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings (GRETA). (2017, July 17). *Report Concerning the Implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bosnia and Herzegovina*. 28. Strasbourg: Secretariat of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

200 ASTRA, IFS-EMMAUS, et al. (2013, September 30). *Situation Analyses of Human Trafficking: Bosnia and Herzegovina, Croatia, FYR Macedonia and Serbia*. 36. Belgrade: ASTRA.

201 Hrle, M. and Tosić, S. (2015, November). *Children's Equitable Access to Justice in Bosnia and Herzegovina*. 116. Sarajevo: UNICEF.

202 Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings (GRETA). (2017, July 17). *Report Concerning the Implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Bosnia and Herzegovina*. 28, 29. Strasbourg: Secretariat of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

203 Vidi na primjer, Zakon o zaštiti I postupanju sa djecom I maloljetnim licima u krivičnim postupcima Federacije Bosne i Hercegovine. Član 6. (BiH).

204 Informacije MFS-EMMAUS. (12. oktobar 2018).

205 Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. (mart 2018). *Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017.* 10. Sarajevo: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

Član 12. Konvencije o pravima djeteta daje djeci pravo da njegovo/njeno mišljenje mora biti uzeto u obzir u svim pitanjima koja se direktno tiču djece.²⁰⁶ Pravo na izražavanje mišljenja bez obzira na godine starosti se garantira svim osobama u Ustavu BiH.²⁰⁷ Ali, svega je nekoliko primjera gdje djeca učestvuju u BiH. Provedba ove obaveze ima ograničena dejstva, naročito zbog prepreke u obliku formalnih sudskih postupaka. Bez obzira što Ustav predviđa učešće djece, nije bilo značajnijih napora da se to i ostvari. UNICEF je pripremio Program socijalne zaštite i inkluzije za djecu (SPIS Programme) u saradnji sa svim relevantnim ministarstvima u BiH i partnerima civilnog društva. EU finansira ovaj program. To je interdisciplinarni program koji se usmjerava na unapređenje socijalne zaštite, društvene inkluzije i dječijih prava. SPIS program uključuje Grupe za istraživanje participatornih akcija koje učestvuju u procesu jačanja socijalne zaštite i inkluzije u ciljanim općinama.²⁰⁸ Više od 300 adolescenata u oko 20 općina u državi je učestvovalo u obukama za aktivnosti participatornog istraživanja, te su pripremili

video zapise, fotografije i akcione planove u vezi njihovih potreba i ideja koje su kasnije koristili za zastupanje kod lokalnih organa vlasti i pružatelja usluga.²⁰⁹ UNICEF je takođe podržao vladu u provedbi pet akcionalih planova usmjerenih na adolescente koji su bili namijenjeni jačanju društvene inkluzije i zajednica u regionu Birač u RS.²¹⁰

Institucija Ombudsmana za ljudska prava u BiH takođe nastoji ugraditi učešće djece u okvir svog djelovanja. U Javnoj ustanovi Osnovna škola "Jala" u Tuzli, Ombudsman je naglasio važnost i potrebu da škola osigura adekvatno učešće djece i njihovih roditelja u donošenje odluka koje se tiču prva i interesa djece.²¹¹ Iako je bilo slučajeva učešća djece u procesu donošenja politika i istraživanja, ni u jednom slučaju nisu bili uključena djeca žrtve ili preživjele žrtve seksualnog iskorištavanja. Ovo i dalje ostaje veliki nedostatak, budući da su informacije od djece na ovu temu izuzetno važne za oblikovanje politika o socijalnoj zaštiti i borbu protiv krivičnih djela seksualnog iskorištavanja djece.

206 Generalna skupština UN . (20. novembar 1989). *Konvencija UN o pravima djeteta*. A/RES/44/25. Član 12.

207 *Ustav Bosne i Hercegovine*. Član 3. i 4. (BiH).

208 UNICEF and European Union. (n.d.). *Social Protection and Inclusion*. Bosnia and Herzegovina: UNICEF.

209 UNICEF. (2016). *Annual Report 2016: Bosnia and Herzegovina*. 3.. New York: UNICEF.

210 *Ibid*

211 Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. (mart 2017). *2016 Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine*. 83. Sarajevo: TMP Association for the employment of blind and semi-blind persons Ltd.

Preporuke za akcije

Međunarodni i regionalni zakoni, obaveze i koordinacija za ukidanje seksualnog iskorištavanja djece

- » Pozvati veći broj putničkih agencija da potpišu Kodeks ponašanja za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja na putu i u turizmu.
- » Uključiti posebne odredbe o inkriminaciji različitih oblika seksualnog iskorištavanja djece na internetu, kao što su obuka, direktni prenos seksualne zloupotrebe djece, seksualna iznuda na internetu, koje još uvijek ne postoje u krivičnim zakonima.
- » Eksplicitno inkriminirati dječije rane i prisilne brakove.
- » Inkriminirati posjedovanje materijala seksualnog iskorištavanja djece u svim krivičnim zakonima.
- » Obavezati pružaoce internet usluga da prijave i uklone sav materijal seksualne zloupotrebe djece na internetu, te kazniti one koji svjesno postavljaju, pristupaju, posjeduju ili distributiraju takav materijal.

Nacionalni odgovor na pojavne oblike seksualnog iskorištavanja djece

- » Uspostaviti sistem za pravilno prikupljanje svih podataka vezanih za seksualno iskorištavanje djece, sa kampanjama podizanja svijesti, izradom zakona i institucionalne pomoći koja će biti dostupna javnosti.
- » Uspostaviti poseban Državni fond za kompenzaciju žrtava seksualnog iskorištavanja djece i omogućiti rješavanja odštetnih zahtjeva tokom samog krivičnog postupka.

- » Unaprijediti sistem koordinacije i saradnje između administrativnih jedinica uspostavom međuentitetskih policijskih agencija i institucija.
- » Unaprijediti obim socijalne zaštite za najugroženije stanovništvo, kao što su djeca iz siromašnih porodica, romske zajednice, itd. Odobriti dovoljna sredstva iz godišnjeg budžeta za ove potrebe.
- » Uspostaviti registar svih seksualnih prestupnika, osuđenih za krivično djelo seksualnog iskorištavanja djece.

Pristup pravdi i pravo na pravni lijek za djecu žrtve seksualnog iskorištavanja

- » Poboljšati nacionalne procedure za identifikaciju žrtava kako bi se jasno utvrdilo ko su djeca žrtve seksualnog iskorištavanja utvrđena u okviru policijskog sistema.
- » Poboljšati konkretnе mehanizme za podršku oporavka, reintegracije i rehabilitacije žrtava seksualnog iskorištavanja djece.
- » Unaprijediti pomoći i zaštitu za djecu žrtve trgovine ljudima, strane državljanima, kroz formalne procedure identifikacije žrtava i savjetovanje na više jezika kako ne bi bila deportovana u opasna okruženja.
- » Proširiti i obavzeti sigurne kuće i centre za prijem da uključe djecu žrtve trgovine djecom ili spašene žrtve seksualnog iskorištavanja djece, itd, te osigurati državni fond za povećanje broja zaposlenih i finansijska sredstva takvih institucija.
- » Poboljšati pristup kompenzaciji za djecu žrtve seksualnog iskorištavanja sistemskim obavještavanjem javnosti o različitim mogućnostima kompenzacije.

Učešće djece, žrtava i preživjelih

- » Uključiti žrtve i preživjele krivičnih djela seksualnog iskorištavanja djece u izradu politika o strategijama borbe protiv trgovine ljudima i rješavanje pitanja socijalne zaštite.
- » Izraditi i provesti strategiju koja poziva i realno omogućava učešće djece i mladih u procesu donošenja odluka koje utiču na njih.

Potebe i planovi istraživanja

- » Izrada mehanizama koji će se primijeniti širom države za prikupljanje i pohranjivanje statističkih informacija o učestalosti seksualnog iskorištavanja djece krivičnih djela, njegovih pojavnih oblika, uspješnih sitraga, procesuiranja, osuda, itd.
- » Uraditi kvalitativno i kvantitativno istraživanje u svrhu utvrđivanja modela i trendova seksualnog iskorištavanja na putu i u turizmu u BiH.
- » Poboljšati podatke i istraživanja seksualnog iskorištavanja djece na internetu, te praćenja modela i trendova kriminaliteta uz adekvatnu koordinaciju sa pružaocima internet usluga i NVO.

Akronimi

BiH	Bosna i Hercegovina
BD	Brčko Distrikt
CEFM	Dječiji rani i prisilni brak
VM	Vijeće ministara
CRC	Konvencija o pravima djeteta
CSAM	Materijal o seksualnoj zloupotrebi djece
CSEM	Materijal o seksualnom iskorištavanju djece
EU	Evropska unija
EUROPOL	Agencija Evropske unije za policijsku saradnju
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GAP	Rodni akcioni plan
GRETA	Grupa stručnjaka o akciji protiv trgovine ljudima
MLjPI	Ministarstvo za ljudskih prava i izbjeglica
MICS	Pregled klastera višestrukih indikatora
NVO	Nevladina organizacija
OCSE	Seksualno iskorištavanja djece na internetu
OPSC	Fakultativni protokol o pravima djece koji se odnosi na prodaju djece, dječije prostitucije i dječije pornografije
RS	Republika Srpska
ORC	Održivi razvojni ciljevi
SECTT	Seksualno iskorištavanje djece na putu i u turizmu
UNICEF	Dječiji Fond Ujedinjenih nacija

International

328/1 Phaya Thai Road, Ratchathewi, Bangkok, 10400 THAILAND

Tel: +662 215 3388 | Email: info@ecpat.org

Website: www.ecpat.org